

บทที่ 2

แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการกำหนดอายุความฟ้องคดีอาญาและ การลงโทษคดีอาญา

อายุความถือว่าเป็นบทบัญญัติกฎหมายที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องมีการฟ้องร้องคดีกันภายในระยะเวลาหรือกรอบเวลาที่กฎหมายได้กำหนดไว้ เพราะหากล่วงเลยระยะเวลาดังกล่าวแล้วก็ไม่สามารถดำเนินคดีได้ ดังนั้น การกำหนดอายุความจึงควรกำหนดให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัยการกำหนดอายุความไม่เหมาะสม อาจทำให้ไม่สามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดอายุความให้มีความเหมาะสมกับสภาพของสังคม โดยทั่วไปการกำหนดอายุความสำหรับฟ้องร้องคดีจะสัมพันธ์กับหลายปัจจัยด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นลักษณะความร้ายแรงของการกระทำความผิด อัตราโทษที่กฎหมายกำหนดสำหรับการกระทำความผิดนั้นๆ รวมทั้งการพิจารณาในแง่ของการรวบรวมพยานหลักฐานด้วย

ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงบทบัญญัติของกฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับเรื่องอายุความประเภทต่างๆ รวมถึงแนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการกำหนดอายุความ

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับอายุความฟ้องคดีอาญา

การกระทำความผิดอาญาเป็นการกระทำที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและกระทบต่อรัฐ เพราะความผิดอาญาเป็นความผิดที่กระทำต่อชีวิต ร่างกายและทรัพย์สิน ผู้กระทำความผิดอาญาจึงควรได้รับโทษตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้เพื่อเป็นการปกป้องและคุ้มครองสังคมให้อยู่อย่างปกติสุข เจ้าพนักงานของรัฐจึงมีหน้าที่ในการดูแลความปลอดภัยในสังคมและเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น เจ้าพนักงานของรัฐจึงมีหน้าที่ในการจับกุมผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ระยะเวลาการดำเนินคดีจะต้องกระทำโดยเร็ว มิฉะนั้นอาจเกินกำหนดระยะเวลาที่กฎหมายให้อำนาจในการดำเนินคดีหรือที่เรียกว่า “ขาดอายุความ” ดังนั้น การฟ้องร้องคดีอาญาและการลงโทษในคดีอาญาจะต้องกระทำภายในกำหนดอายุความ โดยมีเหตุผลสำคัญก็คือ การปล่อยเวลาให้เนิ่นนานออกไปย่อมยากแก่การพิสูจน์ความผิดทั้ง

พยานหลักฐานต่างๆ อาจมีการผิดพลาดได้¹ เหตุผลในเรื่องอายุความนี้ถือว่าเป็นบทบัญญัติที่สำคัญ จึงเป็นที่มาของแนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดให้มีอายุความฟ้องร้องในคดีอาญา

2.1.1 บทนิยามของอายุความฟ้องคดีอาญา

การให้ความหมายของอายุความได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร² ให้ความหมายไว้ว่า อายุความฟ้องร้องคดี คือ กำหนดเวลาที่จะฟ้องและได้ตัวผู้กระทำผิดมาขึ้นศาล และในคดีอาญาโดยหลักแล้วอายุความมีอยู่ 2 ชนิด คือ

1. อายุความฟ้องร้อง
2. อายุความล่วงเลยการลงโทษ

กฎหมายอาญาของประเทศจะบัญญัติเรื่องอายุความทั้งสองชนิดนี้ไว้ว่า การไม่ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องภายในกำหนดเวลาก็ดี หรือการไม่ได้ตัวผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดมารับโทษภายในกำหนดเวลาก็ดี ทำให้รัฐหมดอำนาจที่จะดำเนินคดีหรือหมดอำนาจที่จะบังคับโทษแก่ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุด แล้วแต่กรณี

ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย³ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “อายุความในคดีอาญา” สามารถแบ่งออกเป็น

1. อายุความฟ้องร้อง
2. อายุความฟ้องขอให้กักกัน
3. อายุความล่วงเลยการลงโทษ
4. อายุความล่วงเลยการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หรือการกักขังแทนค่าปรับ
5. อายุความล่วงเลยการใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัย

อาจารย์สมพร พรหมพิตร⁴ ได้ให้คำนิยามในภาพรวมทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญาว่า “อายุความ” หมายถึง ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดให้ใช้สิทธิเรียกร้องหรือฟ้องคดี ถ้าเลยกำหนดนั้นไปแล้วถือว่าขาดอายุความ และเห็นว่าเหตุที่กฎหมายได้กำหนดเรื่องอายุความไว้ก็ด้วยเกรงว่า หากปล่อยให้ใช้สิทธิเรียกร้องหรือฟ้องร้องคดีกันตามใจชอบโดยไม่คำนึงถึงกำหนดเวลาช้านานเพียงใด อาจทำให้พยานหลักฐานสูญหายไปตามกาลเวลาที่ยืดออกไป จึงต้องมีการวางหลักเกณฑ์เรื่องอายุความไว้

¹ ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ. (2555). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. หน้า 132.

² คณิต ฒ นคร. (2556). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. หน้า 443.

³ หยุด แสงอุทัย. (2540). *กฎหมายอาญาภาค 1*. หน้า 224 - 225.

⁴ สมพร พรหมพิตร. (2546). *อายุความแพ่ง - อาญาและคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา*. หน้า 117.

ศาสตราจารย์จิติ ดิงศกัทธิย์⁵ มิได้ให้ความหมายของคำว่า อายุความไว้โดยตรง แต่ได้อธิบายไว้กว้างๆ ว่าประมวลกฎหมายอาญาในหมวด 9 ว่าด้วยอายุความมีบทบัญญัติเรื่องกำหนดเวลาฟ้องร้องคดีอาญา กำหนดเวลาฟ้องคดีกักกัน กำหนดเวลาล่วงเลยการลงโทษ และกำหนดเวลาล่วงเลยการบังคับค่าปรับ การกักกันและทำทัณฑ์บน ไว้ในหมวดเดียวกัน แต่ในทางวิชาการเป็นกรณีอายุความฟ้องคดีอาญาส่วนหนึ่งและเป็นกำหนดเวลาล่วงเลยการลงโทษ อีกส่วนหนึ่ง รวมทั้งวิธีการเพื่อความปลอดภัยด้วย

อาจารย์พิพัฒน์ จักรางกูร และ อาจารย์ภัทรพร จักรางกูร⁶ ได้บันทึกไว้โดยให้ความหมายว่า เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ประมวลกฎหมายอาญาประสงค์จะให้มีการฟ้องและนำตัวผู้กระทำความผิดมาสู่ศาลโดยเร็วเพราะถ้าฟ้องช้าไป พยานอาจลืมข้อเท็จจริงที่ประสบพบเห็น ความทรงจำยิ่งน้อยลงและความแม่นยำในเหตุการณ์ที่ผ่านไปอาจเลื่อมลง ทั้งเมื่อเวลาล่วงเลยไปจนไม่มีใครสนใจยอมไม่มีประโยชน์ที่จะรื้อฟื้นกันอีก และการที่ผู้กระทำความผิดต้องหลบหนีไปเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ย่อมเป็นความทุกข์ทรมานเพียงพออยู่แล้ว ฉะนั้น เมื่อกำหนดเวลาระยะหนึ่งล่วงเลยไปแล้ว ก็เป็นการสมควรที่จะห้ามมิให้ฟ้องร้อง กำหนดเวลาดังกล่าวเรียกว่า “อายุความ”

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า “อายุความ” คือ ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดให้ใช้สิทธิเรียกร้องฟ้องคดีหรือกระทำการใดๆ ที่กฎหมายได้กำหนดไว้ หากล่วงเลยระยะเวลาดังกล่าวไปการฟ้องคดีก็ไม่อาจทำได้หรือที่เรียกว่า “คดีขาดอายุความ” อันจะมีผลทำให้ไม่สามารถเรียกร้องฟ้องคดีได้ ซึ่งโดยหลักแล้วในคดีอาญาอายุความคดีอาญามีอยู่ 2 ประเภท คือ 1. อายุความฟ้องร้อง และ 2. อายุความล่วงเลยการลงโทษ

อย่างไรก็ตามอายุความในคดีอาญายังมีความแตกต่างจากอายุความในคดีแพ่งทั้งนี้เพราะอายุความในคดีอาญาและอายุความในคดีแพ่งถูกกำหนดขึ้น โดยมีจุดประสงค์ที่แตกต่างกันคือ คดีอาญาเป็นคดีที่เกิดจากการกระทำความผิดต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน เป็นการกระทำที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม การกระทำความผิดอาญาจึงเป็นการกระทำที่สังคมยอมรับไม่ได้ ดังนั้น ผู้กระทำความผิดจึงต้องถูกลงโทษ แต่ในคดีแพ่งเป็นคดีที่เกิดจากการรับผิดชดใช้ค่าเสียหาย หรือค่าสินไหมทดแทน ดังนั้น ความรับผิดชอบในทางแพ่งจึงไม่ใช้การลงโทษ ด้วยเหตุนี้เองอายุความในคดีอาญาและอายุความในคดีแพ่งจึงแตกต่างกัน

⁵ จิติ ดิงศกัทธิย์. (2549). *กฎหมายอาญาภาค 1*. หน้า 1213.

⁶ พิพัฒน์ จักรางกูรและภัทรพร จักรางกูร. (2527). *คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาค 1*. หน้า 575.

2.1.2 แนวความคิดที่กฎหมายกำหนดอายุความ

โดยหลักแล้วหลักการและเหตุผลในการบัญญัติกฎหมายแต่ละเรื่องเป็นสิ่งสำคัญที่จะชี้ให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ในการออกกฎหมาย และโดยทั่วไปแล้วปรัชญาในการดำเนินคดีแพ่งจะต่างจากการดำเนินคดีอาญาเนื่องจากสภาพของคดีแพ่งเป็นการพิพาทระหว่างเอกชนกับเอกชนและในคดีอาญาเป็นเรื่องระหว่างรัฐกับเอกชน

การกำหนดอายุความในแต่ละประเทศทั้งในระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) และระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ก็มีความแตกต่างกันไปอีก โดยขึ้นอยู่กับลักษณะความร้ายแรงของการกระทำความผิด อัตราโทษที่กฎหมายกำหนดสำหรับการกระทำผิดนั้นๆ รวมทั้งการพิจารณาในแง่ของการรวบรวมพยานหลักฐานในคดี แต่มีเหตุผลที่สำคัญต่างเป็นที่ยอมรับร่วมกันในการกำหนดอายุความในคดีอาญาอยู่ 3 ประการ ดังนี้ คือ⁷

2.1.2.1 กฎแห่งการลืม (la loi de l'oubli)

กฎแห่งการลืม (la loi de l'oubli) เป็นเหตุหนึ่งที่น่าานาประเทศเชื่อว่า ยิ่งเวลาเนิ่นนานออกไปเท่าใด ความทรงจำของพยานบุคคลย่อมเลือนหายไป ความคงอยู่ของพยานเอกสารหรือพยานวัตถุก็ย่อมเสื่อมสลายไปตามธรรมชาติ จนไม่อาจนำมาสืบแสดงให้ศาลเชื่อว่าผู้ต้องหากระทำความผิดหรือจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่

การที่เวลาล่วงเลยมานานหลังการกระทำความผิดจึงมีผลโดยตรงต่อพยานหลักฐานในคดี กล่าวคือ การกำหนดเวลาที่เนิ่นนานมามากนั้นทำให้พยานหลักฐานต่างๆมีค่าน้อยลง เช่น ความทรงจำของพยานบุคคลย่อมเสื่อมไปตามกาลเวลา หรือพยานหลักฐานเกิดสูญหายในเวลาต่อมา ซึ่งจะส่งผลต่อความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมโดยตรงได้⁸ ในการดำเนินคดีอาญา การฟ้องร้อง การลงโทษหรือการบังคับคดีแก่ผู้กระทำความผิดใดๆ สมควรที่จะต้องดำเนินคดีภายในระยะเวลาอันจำกัด เพื่อให้พยานหลักฐานต่างๆ ทั้งพยานวัตถุ พยานบุคคลหรือพยานเอกสารได้นำมาใช้ในการดำเนินคดีในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีนั้นด้วยความรวดเร็วไม่ถูกบิดเบือน ถูกทำลาย หรือมีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจริงน้อยที่สุด

ดังนั้น นอกจากการลืมของพยานบุคคลแล้ว การปล่อยให้ความคิดเนิ่นนานไปโดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องอายุความ ยังขัดต่อหลักธรรมชาติของมนุษย์อีกด้วย คือเมื่อเหตุการณ์ผ่านไปเนิ่นนานคนก็ลืมและพร้อมที่จะรับกับเหตุการณ์ใหม่ๆ อยู่เสมอ ดังนั้น ถ้าจับผู้กระทำความผิดที่เหตุเกิดมาหลายปีแล้ว การดำเนินคดีกับเขาอาจไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนแล้วก็ได้เพราะทุกคนอาจจะลืม

⁷ จิตติ ดิงสภักดิ์. (2546). *คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาค 1*. หน้า 1055 - 1056.

⁸ คณิต ฌ นคร. เล่มเดิม. หน้า 444.

เหตุการณ์นั้นเสียแล้ว การนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมนั้นอาจไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป⁹

แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากในปัจจุบันกฎหมายไทยมีการสืบพยานล่วงหน้าซึ่งกฎหมายไทยมีกลไกที่เพียงพอในการคุ้มครองและรักษาพยานหลักฐานที่ใช้ในการสืบพยาน โดยกำหนดให้มีการสืบพยานล่วงหน้าไว้แม้กรณีไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิดและให้ศาลรับฟังคำเบิกความดังกล่าวไว้เป็นพยานโดยไม่ต้องเบิกความใหม่เมื่อมีการฟ้องร้องผู้กระทำความผิดเป็นจำเลย

2.1.2.2 กฎแห่งการลงโทษ

เมื่อบุคคลใดได้กระทำความผิดอาญาอันเป็นการกระทบต่อความสงบสุขของสังคมและเป็นการกระทำความผิดตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ บุคคลนั้นก็สมควรที่จะต้องได้รับโทษสำหรับการกระทำความผิดนั้น ซึ่งเมื่อมีความผิดเกิดขึ้นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้และต้องกระทำอย่างรวดเร็ว การลงโทษอย่างรวดเร็วนั้นอาจมีผลดีกว่าการลงโทษอย่างรุนแรงเสียอีกเพราะจะได้เป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมได้อย่างรวดเร็ว

โทษทางอาญามีลักษณะที่ร้ายแรงและทำให้ผู้ต้องโทษได้รับความเสียหายการกำหนดโทษจึงต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับการกระทำที่ผู้ต้องโทษได้กระทำลงหรือไม่ กล่าวคือ การกระทำจะต้องเป็นการมุ่งร้ายต่อสังคมโดยรวม ทำลายความสงบสุขหรือก่อให้เกิดอันตรายต่อชุมชน การลงโทษจึงเป็นวิธีการตอบโต้ของชุมชนต่อผู้ละเมิดต่อกฎระเบียบของชุมชนนั้นๆ (a means of expressing social disapproval or reaction)¹⁰

การกำหนดโทษนั้นมีอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นโทษถึงชีวิต (ประหารชีวิต) โทษต่อเสรีภาพ (จำคุก กักขัง) หรือโทษแก่ทรัพย์สิน (ปรับ ริบทรัพย์) โดยการกำหนดโทษนั้นก็เพื่อสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

กฎแห่งการลงโทษนี้เป็นกฎของธรรมชาติที่ว่าผู้กระทำความผิดย่อมหลบหนีไปให้พ้นเงื้อมมือของกฎหมาย ถือว่าผู้กระทำความผิดหลบหนีไปยังเนิ่นนานเท่าใด ก็ยังเป็นการทรมานแก่เขาเรื่อยๆ ไป การทรมานในที่นี้ก็คือการต้องหลบๆ ซ่อนๆ จนกว่าความผิดของเขาจะหมดอายุความ การคอยนับอายุความด้วยอาการทรมานถือเป็นการลงโทษอยู่ทางหนึ่งแล้ว จึงไม่ควรที่จะลงโทษซ้ำอีก ผลแห่งการนี้จะก่อให้เกิดสภาพความสมดุลระหว่างการถูกจับกุมคุมขังอันเป็นการลงโทษตามกระบวนการของกฎหมาย กับการหลบหนีเพื่อให้หลุดพ้นจากการถูกจับกุมไปลงโทษ หรืออาจกล่าวได้ว่าการหลบหนีซ่อนตัวเป็นการทุกข์ทรมานถือว่าเป็นการลงโทษโดยธรรมชาติขณะที่การ

⁹ สมพร พรหมพิตร. เล่มเดิม. หน้า 119.

¹⁰ ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ์. (2542). *ปัจจัยที่ทำให้กฎหมายขาดประสิทธิภาพ งานวิจัยหลักสูตร ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 4*. วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม. หน้า 14.

ถูกคุมขังเป็นการลงโทษตามกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามการหลบหนีจนขาดอายุความนี้มีนักกฎหมายให้ความเห็นว่า ผู้กระทำความผิดได้รับผลดีหลังจากต้องหลบๆ ซ่อนๆ กล่าวคือ เมื่อคดีขาดอายุความฟ้องร้องแล้วจึงเท่ากับเป็นเหตุการณ์ที่กฎหมายยอมยกโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดแล้ว¹¹ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการที่ต้องหลบหนีจากกระบวนการยุติธรรมเป็นการลงโทษอยู่ในตัวแล้ว

ปัจจุบันตามเหตุผลที่กล่าวมานั้นในประเด็นที่บอกว่าผู้กระทำความผิดทุกข์ทรมานมากพออยู่แล้วจากการหลบหนีไม่มีน้ำหนักเพียงพอ เพราะปัจจุบันผู้กระทำความผิดบางรายมีฐานะทางการเงินที่ดี เมื่อหลบหนีแล้วไปใช้ชีวิตสะดวกสบายในต่างประเทศ โดยที่กระบวนการยุติธรรมไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีได้เพราะเหตุขาดอายุความ

2.1.2.3 กฎแห่งกรรม

กฎแห่งกรรมนี้เป็นไปตามหลักศาสนาที่ว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ความชั่วคือการต้องถูกทรมาน ผู้กระทำความชั่วร้ายต่อบุคคลอื่นหรือสังคม ไม่ว่าจะเป็นการกระทำต่อชีวิตร่างกายหรือทรัพย์สินของเขาย่อมถูกความรู้สึกรับผิดชอบของตนเองคอยกระตุ้นเตือนให้นึกถึงความผิดชั่วนั้นของตนตลอดไป อย่างที่เรียกว่านรกในใจ ถึงแม้จะรอดพ้นเงื้อมมือของกฎหมายไปได้ ก็ยังถูกความรู้สึกกลัวบาปกลัวการติดคุกเกาะกินใจอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ผู้กระทำความผิดที่หลบหนีอาญาแผ่นดิน หรือผู้ต้องโทษจำคุกสำหรับความผิดที่ได้กระทำลงไปและหลบหนีโทษทัณฑ์นั้นไปก่อนครบกำหนด ย่อมจะระมัดระวังมิให้ตนต้องกระทำความผิดซ้ำอีก เพราะนอกจากต้องทุกข์ทรมานที่ต้องหลบหนีแล้วยังกลัวโทษรับความผิดซ้ำสองด้วย และโทษสำหรับความการกระทำซ้ำสองย่อมหนักกว่าเดิม

การที่ผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่ต้องโทษทางอาญาหลบหนีอยู่ได้ด้วยความสะดวกจนพ้นกำหนดเวลานั้น ไม่ทำความผิดให้เป็นที่สนใจของสังคมจนถูกจับอีก เป็นการแสดงว่าเขาได้ระมัดระวังประพฤติตนจนไม่สมควรลงโทษอีกแล้ว อายุความและกำหนดเวลาล่วงเลยการลงโทษจึงเป็นเครื่องมือที่ทำให้ผู้นั้นต้องระมัดระวังไม่กล้าที่จะกระทำความผิดอีก

ปัจจุบันเหตุผลเหล่านี้อาจมีน้ำหนักความน่าเชื่อถือลดลง โดยเห็นว่าไม่เป็นการยุติธรรมที่จะปล่อยให้ผู้กระทำความผิดพ้นไปจากกฎหมายเพราะล่วงเลยกำหนดเวลา ซึ่งข้อที่ว่าผู้ซึ่งหลบหนีต้องทนทุกข์และทรมานตนเองนั้นก็เพียงการคาดคะเนอันปราศจากมูลความจริงเพราะเนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันมีการติดต่อสื่อสารอย่างไร้พรมแดน ทั้งการคมนาคมยังทันสมัยกว่าในอดีต ซึ่งผู้หลบหนีอาจจะหลบหนีไปจากกระบวนการของกฎหมายไปเสวยสุขอยู่ที่ต่างประเทศก็เป็นได้

¹¹ คณิต ฌ นคร. (2556). *ประมวลกฎหมายอาญา หลักกฎหมาย และพื้นฐานความเข้าใจ*. หน้า 253.

สำหรับเหตุที่ว่าเวลาผ่านไปผู้กระทำความผิดต้องคอยหลบหนีเพื่อไม่ให้เป็นจุดสนใจ และเมื่อเวลาผ่านไปกลับตัวเป็นตัวดีแล้ว เพราะไม่ได้กระทำความผิดใดๆ ขึ้นมาอีก เป็นสมมติฐานที่ไม่จริง เพราะอาจจะกลับมากระทำความผิดอีกได้ ซึ่งไม่มีอะไรรับรองว่าบุคคลดังกล่าวจะไม่กระทำความผิดอีก อีกทั้งรูปแบบของการกระทำความผิดที่เปลี่ยนแปลงไปมาก โดยอาศัยทั้งอำนาจอิทธิพล อำนาจเงิน การทำลายพยานหลักฐาน การให้สินบนแก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ยากแก่การตรวจสอบ ด้วยเหตุผลเดิมๆ เหตุที่มีการกำหนดอายุความไว้ตามที่ได้กล่าวมานั้น ไม่มีความเหมาะสมกับการกำหนดอายุความในบางฐานความผิด

เรื่องของพยานหลักฐานนั้น ปัจจุบันนี้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้ทำให้รูปแบบการได้มาซึ่งพยานหลักฐานจากการกระทำความผิดเปลี่ยนแปลงไป จากสภาพของการกระทำความผิดที่ถูกบันทึกไว้ในความทรงจำของมนุษย์อาจมีการลืมเลือนไปตามกาลเวลา ได้เปลี่ยนเป็นภาพที่ได้จากการนำเทคโนโลยีมาใช้ เช่น กล้องวงจรปิด กล้องโทรทัศน์ ที่สามารถบันทึกภาพเหตุการณ์ต่างๆ ได้ซึ่งทำให้สามารถได้พยานหลักฐานในการดำเนินคดีที่น่าเชื่อถือ โดยไม่ต้องพึ่งความทรงจำของมนุษย์อย่างที่เคยเป็น อย่างเช่นในปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมทุกวันนี้ได้อาศัยการตรวจ DNA (Deoxyribonucleic acid) มาพิสูจน์ความจริงในหลายกรณี ซึ่งลายพิมพ์ดีเอ็นเอเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญมากในคดีอาญา โดยเฉพาะในอาชญากรรมที่ร้ายแรงที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง เนื่องจากจะมีความสัมพันธ์ต่อการแลกเปลี่ยนวัตถุพยาน เช่น คดีฆาตกรรม (Murder) คดีข่มขืน (Rape) คดีทำร้ายร่างกาย (Assault) เป็นต้น

จากการศึกษาแนวความคิดในการกำหนดอายุความฟ้องคดีอาญาของทั้งสองระบบกฎหมายแล้ว จะเห็นได้ว่า อายุความฟ้องคดีอาญา คือ หลักเกณฑ์ในทางกฎหมายวิธีพิจารณาความที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่ต้องมีอยู่ในทุกๆ การพิจารณาคดี ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักเกณฑ์ให้โจทก์ปฏิบัติในการฟ้องคดีและเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลยรวมทั้งเพื่อเป็นกรอบในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพอย่างไรก็ตาม การกำหนดอายุความนั้น อาจมีระยะเวลาของอายุความที่มีระยะเวลาที่สั้นหรือยาวแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของการกระทำความผิด อัตราโทษตามที่กฎหมายกำหนด และรวมถึงพยานหลักฐานด้วย

2.1.3 การกำหนดอายุความในคดีแพ่งและคดีอาญา

อายุความฟ้องร้องในคดีอาญาจะมีความแตกต่างจากอายุความในคดีแพ่งทั้งนี้อาจเป็นเพราะอายุความในคดีอาญา และอายุความในคดีแพ่งถูกกำหนดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่ต่างกันตามลักษณะพื้นฐานของความคิดทางอาญาและความคิดทางแพ่ง กล่าวคือ ในคดีอาญานั้นเป็นคดีที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญาตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ หรือการที่สังคมยอมรับตามหลักจารีต

ประเพณีว่าเป็นความผิดและได้กำหนดโทษไว้ การกระทำความผิดอาญาจึงเป็นการกระทำที่ล่วงละเมิดต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สินของบุคคล ซึ่งการกระทำต่างๆ เหล่านี้สังคมยอมรับไม่ได้และต้องลงโทษผู้กระทำความผิด

ในคดีแพ่งเป็นคดีที่เกิดจากความรับผิดชอบในการชดเชยค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหายที่บุคคลฝ่ายหนึ่งต้องรับผิดชอบชดเชยให้กับบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อมีการกระทำผิดข้อตกลง หรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ดังนั้นความรับผิดชอบทางแพ่งจึงไม่ใช่โทษ ด้วยเหตุนี้เองการกำหนดอายุความในคดีแพ่งและคดีอาญาจึงมีความแตกต่างกัน

2.1.3.1 การกำหนดอายุความในคดีแพ่ง

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าคดีแพ่งเป็นคดีที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งต้องรับผิดชอบชดเชยค่าสินไหมทดแทน หรือต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายให้กับคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ในการดำเนินคดีแพ่งจึงกำหนดระยะเวลาในการเรียกร้องสิทธิ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ซึ่งเป็นบทบัญญัติว่าด้วยหลักทั่วไปของกฎหมายแพ่ง ได้บัญญัติเรื่องอายุความไว้ในลักษณะ 6 โดย มาตรา 193/9 บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องใดๆ ถ้ามิได้ใช้บังคับภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความ”

“สิทธิเรียกร้อง” เป็นสิทธิทางหนี้ที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า claim เป็นสิทธิที่ผูกพันระหว่างคู่กรณีหรือเป็นบุคคลสิทธิ อันเป็นสิทธิควบคู่กับสิทธิทางทรัพย์สินหรือทรัพย์สินสิทธิ ซึ่งอาจใช้ชนบุคคลได้โดยทั่วไป ผู้ทรงสิทธิเรียกร้องไม่อาจบังคับใช้สิทธิของตนได้เองอย่างผู้ทรงทรัพย์สินซึ่งอาจใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินนั้นได้เอง ผู้ทรงสิทธิเรียกร้องจะบังคับใช้สิทธิของตนได้ก็โดยการร้องขอต่อศาลหรือการฟ้องคดีหรือเป็นความกัน ซึ่งกฎหมายได้กำหนดเวลาให้ฟ้องคดี กำหนดเวลานี้จึงเรียกว่า “อายุความ” จึงต้องถือว่าอายุความเป็นเรื่องเกี่ยวกับการฟ้องร้องคดีในเรื่องนี้ โดยเฉพาะกฎหมายที่กำหนดเวลาให้กระทำการบางอย่าง หากไม่กระทำภายในระยะเวลาที่กำหนดก็จะเสียสิทธิ แต่ถ้าหากกำหนดเวลานั้นไม่ใช่กำหนดเวลาให้ฟ้องคดีก็ไม่อาจถือว่าเป็นอายุความ เช่น กำหนดเวลาการบอกล้างโมฆียะกรรมตามมาตรา 181 เป็นต้น

2.1.3.2 การกำหนดอายุความในคดีอาญา

“กฎหมายอาญา” คือ บรรดากฎหมายที่ระบุถึงความผิดอาญา โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัยและมาตรการบังคับทางอาญาอื่นๆ และเป็นกฎหมายที่กำหนดให้ความผิดอาญาเป็นเงื่อนไขของการลงโทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัย และมาตรการบังคับทางอาญาอื่น

“โทษ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้แก่บรรดา “มาตรการบังคับทางอาญา” ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18 อันได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก ปรับ กักขัง และริบทรัพย์สิน

การดำเนินคดีอาญานั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดและเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ ดังนั้น ในการกำหนดระยะเวลาฟ้องคดีอาญานอกจากจะต้องคำนึงถึง “กฎแห่งการลืม” ที่มีขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการพิสูจน์พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในคดีแล้ว ยังต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษในคดีอาญาด้วย กล่าวคือ ในการกำหนดอายุความนั้น การจะกำหนดอายุความสั้นหรือยาว นอกจากจะต้องพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิดแล้วยังจะต้องพิจารณาถึงผลกระทบของการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นอีกด้วย ดังนั้น หากการกระทำความผิดใดมีความร้ายแรงน้อย กฎหมายก็จะกำหนดระยะเวลาของอายุความไว้สั้น อันเนื่องมาจากการกระทำที่มีความร้ายแรงไม่มาก จะส่งผลกระทบต่อตัวผู้เสียหายโดยตรงอันมีลักษณะส่งผลกระทบเป็นวงแคบ โดยส่วนมากจะเป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือเป็นความผิดที่ยอมความได้นั่นเอง หรือกรณีที่การกระทำความผิดอาญาใดซึ่งมีการกระทำที่ส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางเป็นการกระทำที่ร้ายแรงรบกวนความสงบสุขของประชาชน กฎหมายก็จะมีการกำหนดอายุความที่มีระยะเวลาที่ยาวออกไป ทั้งนี้เพื่อที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้โดยไม่ถูกจำกัดโดยระยะเวลาของอายุความ เพราะเนื่องจากการกระทำความผิดร้ายแรงย่อมมีพยานหลักฐานที่สำคัญและเป็นพยานหลักฐานที่อาจต้องใช้ระยะเวลาในการสืบหาเพื่อที่จะนำมาใช้ในการฟ้องคดีอาญา ทั้งนี้เพื่อเป็นการปกป้องและคุ้มครองสังคม

อายุความในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญานั้น มาตรา 95 ได้บัญญัติว่ามาตรานี้เป็นกรณีอายุความในการฟ้องร้องคดี โดยให้นับตั้งแต่วันกระทำความผิดเป็นต้นไป หรือกรณีที่การจะให้อายุความหยุดลงก็จะต้องมีการฟ้องและให้ตัวผู้กระทำความผิดมาขังศาล หากได้ตัวผู้กระทำความผิดมาขังศาลแล้วแต่ยังมีได้มีการฟ้องร้องคดีกัน เช่น ถูกควบคุมอยู่เพื่อทำการสอบสวน หรือกรณีที่เมื่อมีการฟ้องร้องแล้ว แต่ยังไม่ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาขังศาลก็ดี เช่น คดีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาเอง อายุความจึงไม่หยุดลง หากฟ้องร้องหรือได้ตัวมาขังกำหนดระยะเวลาดังกล่าวแล้วก็เป็นอันขาดอายุความ

ดังนี้ หากฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมาขังศาลแล้ว ในระหว่างพิจารณาคดีของศาลผู้กระทำความผิดเกิดหลบหนีหรือเกิดอาการวิกลจริตขึ้น ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 95 วรรคท้าย คือ

1. ในกรณีผู้กระทำความผิดหลบหนี ตามกฎหมายได้กำหนดให้เริ่มนับอายุความในความผิดที่ถูกฟ้องนั้นใหม่ ตั้งแต่วันที่ผู้กระทำความผิดหลบหนี ทั้งนี้เป็นคนละเรื่องกับความผิดฐานหลบหนีที่คุมขัง ซึ่งเป็นอีกคดีหนึ่งต่างหาก

2. ในกรณีผู้กระทำความผิดวิกลจริต และศาลสั่งงดการดำเนินคดี หรืองดการไต่สวนมูลฟ้อง หรืองดการพิจารณาคดีไว้จนเกินกำหนดเวลาที่ระบุไว้ตามวรรคแรก และผู้นั้นยังไม่หายจากอาการวิกลจริต คดีก็เป็นอันขาดอายุความ

2.1.3.3 ข้อแตกต่างในการกำหนดอายุความในคดีแพ่งและคดีอาญา

อายุความในคดีอาญาและในคดีแพ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามจุดมุ่งหมายในการบัญญัติกฎหมาย ทั้งนี้เพราะในการดำเนินคดีทางแพ่งมีกำหนดอายุความเพื่อให้ใช้สิทธิเรียกร้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ซึ่งเป็นบทบัญญัติว่าด้วยหลักทั่วไปของกฎหมายแพ่งได้บัญญัติเรื่องอายุความไว้ในลักษณะ 6 โดยมาตรา 193/9 บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องใดๆ ถ้ามิได้ใช้บังคับภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความ”

“สิทธิเรียกร้อง” เป็นสิทธิทางหนี้ซึ่งเป็นสิทธิที่ผูกพันระหว่างคู่กรณีหรือเป็นบุคคลสิทธิ อันเป็นสิทธิควบคุมคู่กับสิทธิทางทรัพย์สินหรือทรัพย์สินสิทธิ ซึ่งอาจใช้บังคับบุคคลได้โดยทั่วไป ผู้ทรงสิทธิเรียกร้องไม่อาจบังคับใช้สิทธิของตนได้เองอย่างผู้ทรงทรัพย์สินสิทธิซึ่งอาจใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินนั้นได้เอง ผู้ทรงสิทธิเรียกร้องจะบังคับใช้สิทธิของตนได้ก็โดยการร้องขอต่อศาลหรือการฟ้องคดีหรือเป็นความกัน ซึ่งกฎหมายได้กำหนดเวลาให้ฟ้องคดี กำหนดเวลานี้จึงเรียกว่า “อายุความ”

ในขณะที่กำหนดอายุความในคดีอาญาเป็นการกำหนดเวลาให้ฟ้องคดีในการกระทำอันเป็นความผิด และมีโทษทางกฎหมาย เพื่อให้ได้ผู้กระทำความผิดมาลงโทษภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าว หรือภายในกำหนดอายุความตามประมวลกฎหมายอาญา

สำหรับอายุความในทางแพ่งและทางอาญามีลักษณะที่เหมือนกันคือ อายุความที่กฎหมายกำหนดไว้นั้นคู่กรณีจะตกลงกันให้คงใช้ หรือขยายออก หรือยื่นเข้าไม่ได้ดังประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/11 บัญญัติว่า “อายุความที่กฎหมายกำหนดไว้นั้น คู่กรณีจะตกลงกันให้คงใช้หรือขยายหรือยื่นเข้าไม่ได้” และในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 95 ก็บัญญัติอายุความไว้แน่นอนแล้ว จึงไม่สามารถที่จะตกลงไว้ให้แตกต่างจากบทบัญญัติดังกล่าวได้เช่นกัน ซึ่งในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้คงใช้หรือยื่นอายุความไม่สามารถกระทำได้นั้น ถือเป็นหลักเกณฑ์ที่แน่นอน แต่จากการศึกษาพบว่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์การขยายอายุความนั้นอาจมีได้ โดยกฎหมายจะกำหนดเงื่อนไขให้ขยายอายุความออกไปได้เอง เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/22 “อายุความสิทธิเรียกร้องระหว่างสามีภริยา ถ้าจะครบกำหนดก่อนหรือภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ทำการสมรสสิ้นสุดลง อายุความนั้นยังไม่ครบกำหนด จนกว่าครบหนึ่งปีนับแต่วันที่การสมรสสิ้นสุดลง”

ส่วนอายุความในทางอาญานั้น ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 95 วรรคท้ายบัญญัติว่า “ถ้าได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลแล้ว ผู้กระทำความผิดหลบหนีหรือวิกลจริตและศาลสั่งงดการพิจารณาคดีไว้จนเกินกำหนดดังกล่าวแล้วนับแต่วันที่หลบหนี หรือนับแต่ที่ศาลสั่งงดการพิจารณาคดีไว้ก็ให้ถือว่าเป็นอันขาดอายุความเช่นเดียวกัน” ตามบทบัญญัติของมาตรา 95 นี้ อาจกล่าวได้ว่า การนับระยะเวลาอายุความใหม่ภายหลังจากที่ผู้กระทำความผิดหลบหนีหรือเกิดอาการวิกลจริตขึ้นนี้ ถือว่าเป็นการยึดหรือการขยายอายุความออกไปนั่นเอง เหตุผลอาจเป็นการทำโทษจำเลยที่หลบหนีทางอ้อม หรือกรณีจำเลยที่วิกลจริตก็ยังมีโอกาสหายได้ และควรได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีในความผิดที่เขากระทำลงไป หรือกรณีจำเลยมิได้กระทำความผิด เมื่อหายจากวิกลจริตแล้วก็กลับมามีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน ตามหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดีอาญา

2.2 ประเภทของอายุความ

ตามประมวลกฎหมายอาญาว่าด้วยอายุความได้กำหนดประเภทของอายุความไว้ 2 ประเภท คือ อายุความฟ้องคดีและอายุความล่วงเลยการลงโทษ

2.2.1 อายุความฟ้องคดี

อายุความฟ้องคดี มีกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 95 มาตรา 96 และมาตรา 97 โดยอายุความฟ้องคดียังแบ่งออกเป็นสองชั้น¹² คือ อายุความทั่วไป กับอายุความในความผิดอันยอมความได้หรือความผิดต่อส่วนตัว โดยอายุความในความผิดอันยอมความได้นี้มีเงื่อนไขพิเศษ คือ บัญญัติให้มีการร้องทุกข์ก่อนภายในกำหนดสามเดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด ถือว่าเป็นอันขาดอายุความและไม่ต้องใช้อายุความทั่วไปอีก

อายุความทั่วไปกำหนดไว้ในมาตรา 95 ดังนี้ ในคดีอาญา ถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนดดังต่อไปนี้ นับแต่วันกระทำความผิดเป็นอันขาดอายุความ¹³

- (1) ยี่สิบปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุก ตลอดชีวิตหรือจำคุกยี่สิบปี
- (2) สิบห้าปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าเจ็ดปีแต่ยังไม่ถึงยี่สิบปี
- (3) สิบปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าหนึ่งปีถึงเจ็ดปี
- (4) ห้าปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าหนึ่งเดือนถึงหนึ่งปี
- (5) หนึ่งปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งเดือนลงมาหรือต้องระวางโทษอย่างอื่น

¹² เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2551). *กฎหมายอาญาภาค 1*. หน้า 954.

¹³ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95.

กรณีถ้าได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมาขังศาลแล้ว ผู้กระทำความผิดหลบหนีหรือวิกลจริต และศาลสั่งงดการพิจารณาไว้จนเกินกำหนดดังกล่าวแล้วนับแต่วันที่หลบหนีหรือวันที่ศาลสั่งงดการพิจารณา ก็ให้ถือว่าเป็นอันขาดอายุความเช่นเดียวกัน

การที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 บัญญัติหลักดังกล่าวไว้ นั่นถือได้ว่าเป็นการกำหนดอายุความฟ้องคดี ซึ่งใช้แก่กรณีที่จะนำคดีมาฟ้องต่อศาลโดยพนักงานอัยการหรือผู้เสียหายเป็นผู้ยื่นฟ้องคดีเอง ภายในระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 95 หากพ้นกำหนดนี้แล้ว คดีก็ขาดอายุความ สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องก็ระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (6) และกำหนดอายุความตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 นี้ใช้แต่กรณีเริ่มฟ้องตลอดไป トラบเท่าที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด โดยหลักเกณฑ์ของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 มีดังนี้¹⁴

1. ต้องมีการฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมาขังศาล ถ้ามิได้ฟ้องและมิได้ตัวผู้กระทำความผิดมาขังศาลภายในกำหนดอายุความ คดีนั้นย่อมขาดอายุความฟ้องร้อง หรือหากมีการยื่นฟ้องแล้ว แต่ยังไม่ได้ตัวจำเลยมาศาล อายุความก็ยังไม่ครบกำหนด คดีนั้นก็ขาดอายุความเช่นกัน อายุความจะหยุดนับต่อเมื่อได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมาขังศาลด้วย¹⁵ กรณีผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเอง ซึ่งศาลจะต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อน¹⁶ ระหว่างนั้นจะถือว่าได้ตัวจำเลยมาอยู่ในเขตอำนาจศาลแล้วไม่ได้¹⁷

2. การฟ้องคดีอาญาต้องกระทำภายในกำหนดเวลาที่กฎหมายได้กำหนดไว้ในมาตรา 95 อนุมาตรา (1) – (5) โดยแบ่งออกเป็น 2 กรณี

ตามวรรคแรก เป็นอายุความนับแต่วันกระทำความผิด หรือวันที่เกิดเหตุขึ้นเอง กล่าวคือ ถ้าเหตุเกิดวันใดอายุความจะเริ่มนับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นไปจนครบกำหนดตาม (1) (2) (3) (4) หรือ (5) แล้วแต่กรณี ถ้ายังไม่ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องศาล ก็ถือว่าเป็นอันขาดอายุความตามฟ้องนั้น

ตามวรรคสอง เป็นอายุความกรณีที่ต้องหาได้ผู้ถูกฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ภายในกำหนดอายุความตาม (1) (2) (3) (4) หรือ (5) แต่ระหว่างพิจารณาคดีของศาลผู้ถูกฟ้องหรือจำเลยได้หลบหนีไป หรือเกิดอาการวิกลจริตขึ้นจนศาลต้องสั่งงดการพิจารณาไว้ก่อน กฎหมายให้เริ่มนับอายุความตาม (1) (2) (3) (4) หรือ (5) ใหม่ โดยให้เริ่มนับตั้งแต่วันที่หลบหนี หรือวันที่ศาลสั่งงด

¹⁴ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. เล่มเดิม. หน้า 955.

¹⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 1735/2541 ประชุมใหญ่.

¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162.

¹⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 1780/2531.

พิจารณาเพราะจำเลยวิกลจริต ถ้าครบกำหนดตาม (1) (2) (3) (4) หรือ (5) นั้นแล้ว ก็ถือเป็นอันขาดอายุความเช่นเดียวกัน

กรณีที่ผู้กระทำความผิดหรือจำเลยวิกลจริตนั้น เป็นกรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ซึ่งกำหนดไว้ว่าในระหว่างดำเนินการพิจารณาถ้ามีเหตุอันควรเชื่อว่าจำเลยเป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้ศาลสั่งให้แพทย์ทำการตรวจผู้นั้น แล้วเรียกให้แพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำหรือให้การว่าผลตรวจเป็นประการใด ถ้าปรากฏว่าจำเลยวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้งดการพิจารณาคดีไว้จนกว่าผู้นั้นจะหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้

ถ้านับแต่วันที่ศาลสั่งงดการพิจารณาคดียังมีอาการดำเนินการพิจารณาคดีได้ เพราะจำเลยยังไม่หายวิกลจริตหรือไม่สามารถต่อสู้คดีได้ จนครบกำหนด (1) (2) (3) (4) หรือ (5) แห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 ดังกล่าวถือว่าคดีขาดอายุความ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคสอง

กรณีที่ศาลพิจารณาสืบพยาน โจทก์เสร็จ แล้วนัดฟังคำพิพากษาต่อไป นับแต่วันเสร็จการพิจารณา และระหว่างรอฟังคำพิพากษาจำเลยได้เกิดอาการวิกลจริตขึ้น โดยอาการวิกลจริตนี้ต้องปรากฏชัดหรือกรณีที่ศาลสงสัยต้องส่งตัว ไปให้แพทย์ตรวจอาการ ซึ่งถ้าแพทย์ตรวจแล้วพบว่าจำเลยวิกลจริตจริง ศาลย่อมอ่านคำพิพากษาให้จำเลยฟังไม่ได้ เพราะจำเลยคงไม่รับรู้แล้วไม่เข้าใจในคำพิพากษาที่ศาลอ่าน ศาลต้องเลื่อนการอ่านคำพิพากษาไปจนกว่าจำเลยจะหายจากอาการวิกลจริต ดังนั้น ก็ยังไม่ถือว่ามีการพิพากษา กรณีดังกล่าวนี้ต้องใช้อายุความตามมาตรา 95 เพราะคำพิพากษายังไม่ได้อ่านในศาลโดยเปิดเผย ตามมาตรา 188 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹⁸

กรณีที่จำเลยหลบหนีไประหว่างฟังคำพิพากษา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 182 วรรคสาม กำหนดไว้ว่าในกรณีที่จำเลยไม่อยู่ โดยมีเหตุสงสัยว่าจำเลยหลบหนีหรือจงใจไม่มาศาล ให้ศาลออกหมายจับจำเลย เมื่อได้ออกหมายจับและไม่ได้ตัวจำเลยภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันออกหมายจับ ก็ให้ศาลอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งจับแจ้งจำเลยได้ และให้ถือว่าจำเลยได้ฟังคำพิพากษาแล้ว

3. การนับอายุความเริ่มนับแต่วันกระทำความผิด คือ วันก่อให้เกิดเหตุในคดีนั้นและได้กระทำความผิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ส่วนผลที่จะสำเร็จตามความมุ่งหมายนั้นหรือไม่นั้นไม่สำคัญ ความสำคัญอยู่ที่ว่าลักษณะของการกระทำความผิดฐานใดและกฎหมายกำหนดอัตราโทษขึ้นสูงไว้เท่าใด

¹⁸ จิตติ ดิงศภัทย์. เล่มเดิม. หน้า 1058.

2.2.2 อายุความล่วงเลยการลงโทษ

อายุความล่วงเลยการลงโทษเป็นกรณีที่ผู้กระทำความผิด และศาลได้พิพากษาลงโทษแล้ว ถ้ามิได้บังคับโทษดังกล่าวภายในกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ ก็ถือเป็นอันขาดอายุความล่วงเลยการลงโทษ

โทษดังกล่าวได้แก่โทษประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับและริบทรัพย์สิน นอกจากนั้นยังรวมถึง อายุความล่วงเลยการบังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัยในบางกรณีด้วย¹⁹

เมื่อได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษผู้ใด ผู้นั้นยังมิได้รับโทษก็ถือว่าได้รับโทษแต่ยังไม่ครบถ้วนโดยหลบหนีก็ดี ถ้ายังมีตัวผู้นั้นมาเพื่อรับโทษนับแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด หรือนับแต่วันที่ผู้กระทำความผิดหลบหนีแล้วแต่กรณี เกินกำหนดเวลาดังต่อไปนี้เป็นอันล่วงเลยการลงโทษจะลงโทษผู้นั้นมิได้²⁰

- (1) ยี่สิบปี สำหรับโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิตหรือจำคุก ยี่สิบปี
- (2) สิบห้าปี สำหรับโทษจำคุกกว่าเจ็ดปีแต่ยังไม่ถึงยี่สิบปี
- (3) สิบปี สำหรับโทษจำคุกกว่าหนึ่งปีถึงเจ็ดปี
- (4) ห้าปี สำหรับโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีลงมาหรือโทษอย่างอื่น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245²¹ เมื่อคดีถึงที่สุดให้บังคับคดีโดยไม่ชักช้า และศาลมีอำนาจสั่งให้ทุเลาการบังคับให้จำคุกไว้ก่อนจนกว่าเหตุอันควรทุเลาจะหมดไปในกรณีต่อไปนี้²²

- (1) เมื่อจำเลยวิกลจริต
- (2) เมื่อเกรงว่าจำเลยจะถึงอันตรายแก่ชีวิตถ้าต้องจำคุก
- (3) ถ้าจำเลยมีครรภ์
- (4) ถ้าจำเลยคลอดบุตรแล้วยังไม่ถึงสามปี และจำเลยต้องเลี้ยงดูบุตรนั้น

ถึงแม้จะมีการทุเลาการลงโทษจำคุกดังกล่าวก็ดี อายุความล่วงเลยการลงโทษก็ยังคงนับอยู่ต่อไปเรื่อยๆ เพราะกฎหมายกำหนดไว้ตายตัวว่าให้นับอายุความล่วงเลยการลงโทษนับแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด หรือนับแต่วันที่ผู้กระทำความผิดหลบหนีไปเท่านั้น ส่วนการที่ศาลสั่งให้ทุเลาการลงโทษจำคุกไว้ไม่ว่าจะนานเพียงใดก็ไม่ทำให้อายุความหยุดเดิน

¹⁹ สมพร พรหมพิลาธร. เล่มเดิม. หน้า 152.

²⁰ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 98.

²¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245.

²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246.

เฉพาะกรณีผู้กระทำความผิดหรือนักโทษหลบหนี จะมีอายุความฟ้องคดีเกิดขึ้นพร้อมๆ กับอายุความล่วงเลยการลงโทษ เช่น ศาลพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยหนึ่งปี จำเลยรับโทษตามคำพิพากษาได้เดือนเศษจำเลยก็หลบหนีไปจากเรือนจำ ดังนั้นอายุความล่วงเลยการลงโทษมีห้าปีนับแต่วันที่หลบหนีตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 98 (4) ในขณะที่เดียวกันการหลบหนีที่คุมขังของนักโทษผู้นี้ เป็นความผิดฐานหลบหนีไปในระหว่างที่ถูกคุมขังตามอำนาจของศาลตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 191 มีโทษจำคุกไม่เกินสามปี ซึ่งจะมีอายุความฟ้องคดีสิบปีตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 95 (3) นับแต่วันเกิดเหตุคือวันที่หลบหนีไปนั้น

ดังนั้นสังเกตได้ว่า การนับอายุความฟ้องคดี และอายุความล่วงเลยการลงโทษนับในวันเดียวกัน คือวันที่นักโทษนั้นหลบหนีไปจากเรือนจำ และอายุความล่วงเลยการลงโทษห้าปีจะครบกำหนดก่อนอายุความฟ้องคดีซึ่งมีถึงสิบปีนับแต่วันเกิดเหตุหลบหนีเรือนจำอันเป็นวันกระทำความผิดครั้งใหม่

ส่วนกรณีที่นักโทษจำคุกยังมิได้รับโทษ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 182 วรรคสาม ซึ่งอนุญาตให้ศาลอ่านคำพิพากษาลับหลังจำเลยได้ และถือว่าจำเลยได้ฟังคำพิพากษาในวันที่อ่านนั้นแล้วอายุความล่วงเลยการลงโทษจำเลยจะเริ่มนับแต่นั้น

2.3 แนวคิดและวัตถุประสงค์ของการลงโทษในคดีอาญา

โดยทั่วไปแล้วโทษจะหมายถึงความถึง ผลของความผิดที่ผู้กระทำความผิดต้องได้รับเมื่อการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกติกาของรัฐและสังคมซึ่งได้วางเอาไว้ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วโทษจะเน้นที่จะก่อให้เกิดความเจ็บปวด ทุกข์ทรมานแก่ผู้ที่ได้รับ แต่ต่อมามีความเห็นหลายฝ่ายซึ่งเห็นตรงกันว่าการลงโทษไม่ควรจะเน้นเรื่องการที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดทุกข์ทรมานเพียงอย่างเดียว แต่ควรจะรวมถึงการคุ้มครองผู้กระทำผิดด้วย เพื่อก่อให้เกิดความทุกข์น้อยที่สุดทั้งต่อผู้กระทำความผิดและผู้อื่นในสังคม รวมถึงยับยั้งไม่ให้มีการกระทำความผิดที่กฎหมายห้าม ตลอดจนการให้ผู้กระทำความผิดสำนึกผิดในการกระทำของตน

การลงโทษ (Punitive) หมายถึง การกระทำที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ที่ต้องรับโทษซึ่งอาจเป็นผลร้ายต่อร่างกาย จิตใจหรือทรัพย์สิน ซึ่งการลงโทษนั้นเป็นเสมือนเครื่องมือของการตัดสินของสาธารณะ ซึ่งประกอบด้วยประเด็นสำคัญคือ การลงโทษได้แก่ วิธีการเกี่ยวข้องกับความเจ็บปวดหรือการทรมานซึ่งเป็นผลจากการตัดสิน โดยค่านิยมบางอย่างของสังคม²³ นอกจากนี้มีนักวิชาการหลายท่านเสนอความคิดว่า การลงโทษเป็นการกระทำตามสัญชาตญาณการแก้แค้น โดยเป็นกระบวนการที่ยู่ยากซับซ้อน อาชญากรรมบางประเภทและการกระทำบางชนิดถูกมองว่าผิด และ

²³ ผจงจิตต์ อธิคมนันท์. (2525). สังคมวิทยาว่าด้วยอาชญากรรมและการลงโทษ. หน้า 126.

ทำให้สังคมเสียสมดุล ทำให้เสียประโยชน์ของบุคคลหรือสมาชิก ปฏิบัติการลงโทษต่างๆ จึงเป็นส่วนในการทำลายความสมดุลที่เกิดขึ้น ดังนั้น การลงโทษอาจเป็นเพียงหนึ่งในปฏิริยาหลายๆ อย่างต่อการฝ่าฝืนกฎหมาย²⁴

เนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายอาญามีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ซึ่งกำหนดได้โดยการบัญญัติกฎหมายการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย หรือนั้นการบังคับใช้กฎหมายในทิศทางที่รัฐต้องการได้ แต่โดยหลักแล้วกฎหมายอาญามีวัตถุประสงค์ที่สำคัญอยู่ 5 ประการ ดังนี้

2.3.1 เพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน (Retribution)

ความคิดเรื่องความยุติธรรมที่เก่าแก่ที่สุดได้แก่ การลงโทษที่ก่อให้เกิดความสมดุลหรือความเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย โดยมีความเห็นว่า บุคคลชั่วร้ายควรถูกลงโทษ และผู้กระทำความผิดควรได้รับการตอบแทนอย่างเหมาะสม แม้จะไม่ถึงขนาดตอบแทนอย่างเดียวกับที่ผู้นั้นกระทำก็ตามในปัจจุบันเหตุผลของกฎหมายในข้อนี้ได้รับการสนับสนุนจากการศึกษาและได้รับการวิจัยน้อยมาก เพราะมีความเห็นว่าไม่ได้ผลในทางปฏิบัติแต่กฎหมายอาญาก็ยังมีความมุ่งหมายในเรื่องนี้เพราะความต้องการแก้แค้นมีอยู่ในจิตใจของมนุษย์ อันเป็นสามัญสำนึกในเรื่องความเป็นธรรมในเรื่องปกติ โดยนักปรัชญาบางคนกล่าวว่าการแก้แค้นหรือตอบแทนความผิด แม้จะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ใด แต่ก็ยังเป็นการผลุงความยุติธรรม โดยนัยนี้กฎหมายไม่เพียงแต่มีผลในทางปฏิบัติเท่านั้น ยังเป็นสัญลักษณ์ของสังคมเป็นการแสดงออกของศีลธรรมและหมายความว่า “ผู้กระทำความผิดซึ่งมีความรับผิดชอบในการกระทำของตนต้องถูกลงโทษ”²⁵

ในสมัยโบราณ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้เสียหายหรือญาติของผู้เสียหายมักจะใช้วิธีแก้แค้นเพื่อตอบแทนกับฝ่ายตรงข้าม โดยถือหลักว่าเมื่อบุคคลใดกระทำความผิด หรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนย่อมต้องได้รับผลตอบแทนจากการกระทำนั้นอย่างสาสมโดยใช้หลัก “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” หรืออาจเรียกว่า “An eye for an eye, a tooth for a tooth” ซึ่งการลงโทษด้วยวิธีนี้เป็นการแก้แค้นตอบแทนผู้กระทำความผิดโดยไม่มีข้อกำหนดหรือกฎเกณฑ์แน่นอนขึ้นอยู่กับความพอใจเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อหรือญาติพี่น้องของเหยื่อจะใช้วิธีการตอบแทนโดยการแก้แค้น ซึ่งปรากฏว่า การลงโทษนั้นค่อนข้างรุนแรงและเกินขอบเขตปราศจากมนุษยธรรม

ต่อมาเมื่อมนุษย์ได้รู้จักการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มชน หรือสังคมย่อยๆ จึงได้มีการมอบอำนาจในการลงโทษให้แก่ผู้นำหรือหัวหน้ากลุ่ม และในเวลาต่อมาเมื่อมนุษย์มีความเจริญทางวัฒนธรรมและสติปัญญา จึงเกิดระเบียบแบบแผนรวมทั้งกฎเกณฑ์ต่างๆ และกฎหมายขึ้นใช้บังคับแก่สมาชิกของสังคม

²⁴ อัจฉริยา ชูตินันท์. (2557). *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*. หน้า 130.

²⁵ ประธาน วัฒนาวาณิช. (2546). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา*. หน้า 51.

2.3.2 เพื่อเป็นการข่มขู่หรือยับยั้งการกระทำความผิด (Deterrence)

เหตุผลสำคัญที่สุดในการบังคับใช้กฎหมายอาญาได้แก่ การใช้กฎหมายเพื่อการยับยั้งมิให้บุคคลอื่นเอาเยี่ยงอย่างโดยการกระทำผิดเช่นเดียวกับผู้ที่ถูกลงโทษ กฎหมายสันนิษฐานว่าบุคคลปกติย่อมรู้จักกฎหมายและสันนิษฐานต่อไปโดยมีหลักฐานสนับสนุนว่า เมื่อผู้ประพฤติฝ่าฝืนกฎหมายถูกลงโทษยิ่งรุนแรงเท่าใด ก็ยิ่งมีผลในการยับยั้งหรือข่มขู่ผู้อื่นมิให้กระทำความผิด ในกรณีที่บุคคลใดก็ตามจะกระทำความผิดอย่างเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันผู้นั้นจะมีความยับยั้งเพราะได้รับบทเรียนจากตัวอย่างของผู้ที่ถูกลงโทษที่ได้ประสบมาแล้ว ซึ่งวัตถุประสงค์นี้เรียกว่า “การยับยั้งโดยทั่วไป” (general deterrence) เช่นการนำโทษประหารชีวิตมาใช้ในชั้นเชื่อว่า วิธีประหารชีวิตเป็นการยับยั้งผู้อื่นมิให้เอาเยี่ยงอย่างในการประกอบอาชญากรรม อีกประเภทหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “การยับยั้งเป็นพิเศษ” (Special deterrence)²⁶ โดยเป็นการลงโทษเพื่อให้เป็นบทเรียนให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกสำนึกและเข็ดหลาบไม่คิดกระทำความผิดอีกในอนาคต ซึ่งการยับยั้งเป็นพิเศษนี้ เพ่งเล็งเฉพาะตัวผู้กระทำความผิดเพื่อให้เกิดความกลัวต่อโทษและไม่กล้ากระทำความผิดอีกในอนาคต

ดังนั้นการข่มขู่หรือยับยั้งการกระทำความผิดต่างจากเรื่องการแก้แค้นทดแทน โดยทฤษฎีนี้จะเน้นไปที่ผลของการลงโทษ ทั้งนี้เพื่อลดการกระทำความผิดที่จะเกิดขึ้นด้วยการลงโทษให้เห็นเป็นตัวอย่าง แต่อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อเป็นการยับยั้งการกระทำความผิดดังกล่าวนี้ ได้มีผู้โต้แย้งว่า การลงโทษไม่เป็นการยับยั้งมนุษย์จากการประกอบอาชญากรรมเสมอไป โดยให้เหตุผลว่า “ถ้ามนุษย์มีอิสระในการที่จะตัดสินใจกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวไม่เป็นผลมาจากประสบการณ์ของตนเองแล้ว การลงโทษจะไม่สามารถยับยั้งการประกอบอาชญากรรมได้เลย ในกรณีนี้ การลงโทษเป็นแต่เพียงข้อกำหนดไว้อย่างเข้มงวดเท่านั้นเอง” เหตุผลดังกล่าวนี้ อาจจะได้รับสนับสนุนจากความจริงที่ว่า ปัจจุบันอาชญากรรมยังเกิดขึ้นทุกหัวระแหงและทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะดูเหมือนว่าเหล่าอาชญากรมิได้เกรงกลัวต่อโทษทัณฑ์แต่ประการใด

2.3.3 เพื่อเป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม (Incapacitation)

แนวความคิดและวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อเป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม²⁷ (Incapacitation) ในกฎหมายอาญามีความมุ่งหมายที่จะเห็นยวรั้งบุคคลมิให้ไปทำร้ายผู้อื่นด้วยเช่นเดียวกัน วัตถุประสงค์ในข้อนี้ไม่จำเป็นจะต้องแก้ไขผู้กระทำความผิดในขณะเดียวกันไม่จำเป็นต้องลงโทษผู้กระทำความผิด แต่มีความมุ่งหมายจะควบคุมผู้กระทำความผิดมากกว่า

²⁶ อัจฉริยา ชูตินันท์. เล่มเดิม. หน้า 131.

²⁷ ผจงจิตต์ อธิคมนันท์. เล่มเดิม. หน้า 129.

ปัญหาในเรื่องนี้ขึ้นอยู่กับพิจารณาความว่าควรจะใช้วิธีการอย่างไรจึงจะเห็นยั้งบุคคลมิให้ฝ่าฝืนกฎหมาย วิธีปฏิบัติที่นิยมกันได้แก่การนำตัวผู้กระทำความผิดไปควบคุมไว้ในเรือนจำ

วัตถุประสงค์ของการลงโทษโดยวิธีประหารชีวิต จำคุก กักขัง ถือเป็นการตัดบุคคลผู้กระทำความผิดออกจากสังคม โดยเฉพาะการลงโทษประหารชีวิตถือเป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมอย่างถาวร ส่วนการลงโทษจำคุก กักขัง เป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเพียงชั่วคราวเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกในสังคมปลอดภัยจากอาชญากรรม

ดังนั้น ทฤษฎีนี้ถือเป็นเรื่องการทำให้ผู้กระทำความผิดไม่สามารถกระทำความผิดได้อีก ซึ่งจะทำได้โดยการแยกบุคคลที่ไม่พึงประสงค์ออกจากสังคม ซึ่งอาจจะเป็นการถาวรหรือเพียงชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น เพื่อให้คนในสังคมได้รับความปลอดภัย

2.3.4 เพื่อเป็นการแก้ไขผู้กระทำความผิด (Rehabilitation and Correction)

มีผู้ตั้งข้อสันนิษฐานว่ากฎหมายอาญาควรใช้บังคับโดยมีความมุ่งหมายในการแก้ไขผู้กระทำความผิด ถ้าสังคมนำกฎหมายไปใช้เพื่อปรับปรุงความประพฤติของผู้กระทำความผิดก็เป็นที่เชื่อได้ว่าบุคคลนั้นสมควรหรือสามารถกลับตัวเป็นคนดีที่เคารพกฎหมายได้ หมายความว่า ผู้กระทำความผิดควรมีสติปัญญา เพียงพอที่จะสามารถเปลี่ยนแปลงความประพฤติและรับการศึกษาอบรมได้

การแก้ไขผู้กระทำความผิด (Rehabilitation and Correction) จึงเป็นการห้ามปรามมิให้เกิดการประกอบอาชญากรรม จึงเป็นงานที่รัฐบาลจะต้องกระทำเพื่อแก้ไขฟื้นฟูหรือเยียวยารักษาผู้กระทำความผิดเปลี่ยนให้บุคคลเหล่านั้นเคารพกฎหมายให้ได้

อย่างไรก็ดี ในการใช้โทษจำคุกควบคุมผู้ต้องขัง หรือนักโทษไว้ในเรือนจำนั้น ย่อมเป็นที่คาดได้อยู่แล้วว่าสักวันหนึ่งบุคคลเหล่านั้นก็จะได้รับการปลดปล่อยให้กลับคืนสู่สังคมอีก จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ถ้าจะให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นพลเมืองดีของสังคม จำเป็นจะต้องใช้วิธีการต่างๆ เพื่อแก้ไขให้นักโทษกลับตนเป็นพลเมืองดีต่อไปด้วย ซึ่งจะลงโทษเพียงอย่างเดียวย่อมไม่ได้

ดังนั้น การลงโทษเพื่อการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดเป็นการพัฒนาการที่สำคัญของทฤษฎีการลงโทษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติตามกฎหมายที่ไม่ใช่การสร้างความปลอดภัยกลัวว่าจะถูกลงโทษ แต่เป็นการแก้ไขที่จิตสำนึกของบุคคล ได้มีการอธิบายกระบวนการแก้ไขดังกล่าวนี้ว่าเป็นการ“ขัดเกลาคความประพฤติเพื่อให้ไม่ต้องการกลับไปกระทำความผิดอีกถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะไม่กลัวการลงโทษ”

2.3.5 เพื่อเป็นการป้องกันอาชญากรรม (Prevention of Crime)

กล่าวคือ การลงโทษมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันให้ชุมชน หรือสังคมนั้นปลอดภัยจากอาชญากรรม และเพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสดับมากระทำความผิดซ้ำอีก และได้แก้ไข

ฟื้นฟูในระหว่างต้องโทษ พร้อมทั้งให้การศึกษาฝึกอาชีพเมื่อพ้นโทษแล้วจะได้กลับตนและประกอบอาชีพในทางสุจริต เพื่อเป็นแนวทางป้องกันมิให้อาชญากรรมเกิดขึ้นอีก²⁸

จะเห็นได้ว่า สังคมจะปลอดจากอาชญากรรมได้นั้น จำเป็นต้องกระร่วมกันหลายฝ่าย เพื่อให้อาชญากรรมนั้นลดลง ซึ่งแนวทางการป้องกันสังคมจำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดี นอกจากนี้ จะต้องเพิ่มประสิทธิภาพของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมโดยวางแนวทางปฏิบัติที่จำเป็นต้องกระทำ วางระบบการควบคุมการลงโทษ การกำหนดโทษ หรือวางเงื่อนไข ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองป้องกันสังคม

วัตถุประสงค์ของการลงโทษในคดีอาญาตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น บางข้อก็มีการโต้แย้งถึงประโยชน์ข้อดีข้อเสียอยู่มากและวัตถุประสงค์เหล่านี้อาจมีข้อแตกต่างกัน แต่ถึงอย่างไรก็ตามต่างก็เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าเป็นความพยายามที่จะแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดี

2.4 หลักเกณฑ์การดำเนินคดีอาญา

โดยปกติคดีอาญาจะเริ่มต้นเมื่อมีการกล่าวหาว่าได้มีการกระทำความผิดอาญา ซึ่งผู้กล่าวหาอาจจะเป็นเอกชนทั่วไปหรือเป็นเจ้าพนักงานก็ได้ ในกรณีที่เอกชนเป็นผู้กล่าวหา เอกชนซึ่งเป็นผู้เสียหายอาจกล่าวหาต่อเจ้าพนักงาน อันเป็นการกล่าวหาด้วย “คำร้องทุกข์”²⁹ หรือเอกชนผู้อื่นซึ่งมิใช่ผู้เสียหายอาจกล่าวหาต่อเจ้าพนักงาน อันเป็นการกล่าวหาด้วย “คำกล่าวโทษ”³⁰ หรือเอกชนผู้เสียหายอาจกล่าวหาต่อศาลโดยตรงเลยทีเดียว โดยไม่ผ่านเจ้าพนักงานก็ได้ อันได้แก่การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย³¹

2.4.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

“หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” (public prosecution) เป็นหลักการดำเนินคดีอาญาที่เกิดดำเนินคดีอาญาที่เกิดขึ้นใหม่ แต่เดิมการดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องของเอกชนที่ตกเป็นผู้เสียหาย การดำเนินคดีอาญาแบบเดิมจึงปะปนกับการดำเนินคดีแพ่งจนแยกไม่ออก

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหายและเจ้าพนักงานของรัฐผู้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญา คือ “พนักงานอัยการ” อย่างไรก็ตามรัฐไม่ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่เพียงผู้เดียวโดยเด็ดขาด แม้ประเทศที่ถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยเคร่งครัดก็มีการ

²⁸ อัจฉริยา ชูตินันท์. เล่มเดิม. หน้า 133.

²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7).

³⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (8).

³¹ คณิต ณ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. หน้า 59.

ผ่อนคลายให้เอกชนฟ้องคดีได้บ้างเช่นกัน เพียงแต่จะจำกัดประเภทและฐานความผิดไว้สำหรับประเทศไทยเองนั้นผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางมาก ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นว่าพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญานั้น หมายความว่าพนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ “การสอบสวนฟ้องร้อง”

การดำเนินคดีของเจ้าพนักงานอาจเป็นไปตาม “หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย” (legality principle) หรือไม่ก็เป็นไปตาม “หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ” (opportunity principle) สำหรับประเทศไทยนั้นการดำเนินคดีของพนักงานสอบสวนใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย ส่วนการดำเนินคดีของพนักงานอัยการนั้นใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ

2.4.2 หลักฟังความทุกฝ่าย

“หลักฟังความทุกฝ่าย” (audiatur et altera pars) หมายความว่า จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาแก้ข้อกล่าวหาได้อย่างเต็มที่

โดยหลักแล้วการดำเนินคดีอาญา ผู้ถูกกล่าวหาถือว่าเป็นประธานในคดี ผู้ถูกกล่าวหาจึงมีสิทธิต่างๆ ในอันที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ถูกกล่าวหาจะต้องได้รับทราบว่าเขาถูกกล่าวหาว่าอย่างไร หรือถูกฟ้องว่าอย่างไร เพื่อที่เขาจะได้มีโอกาสให้การแก้ข้อกล่าวหาในชั้นเจ้าพนักงานหรือให้การแก้ข้อหาตามคำฟ้องในชั้นศาลได้อย่างถูกต้อง จากหลักนี้จึงต้องมีการสอบสวนผู้ต้องหา ก่อนฟ้องก่อนเสมอ³²

แนวความคิดในเรื่องข้อหา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวถึงเรื่องข้อหาไว้สองขั้นตอน คือขั้นตอนของการสอบสวนผู้ต้องหาซึ่งต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ และขั้นตอนของการฟ้องให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี การที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบก็เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้แก้ข้อกล่าวหาหรือต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่อันเป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย การที่ผู้ต้องหาจะแก้ข้อหาได้นั้น ผู้ต้องหาจะต้องเข้าใจว่าเขาถูกกล่าวหาว่าอย่างไร ด้วย มิใช่เพียงถูกหาว่ากระทำความผิดฐานใด ในทางหลักวิชาข้อหาจึงมิใช่ฐานความผิด หากแต่เป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ผู้ต้องหาได้ก่อขึ้น การแจ้งข้อหาที่ถูกต้องตามหลักวิชาการจึงต้องหมายถึงการแจ้งเรื่องราว หรือเหตุการณ์ที่ผู้ต้องหาได้ก่อขึ้นและยืนยันให้เขาทราบด้วยการกระทำของเขา นั้นเข้าข่ายความผิดฐานใด

2.4.3 หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย

“หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย” (in dubio pro reo) หมายความว่า ในกรณีใดก็ตามที่ยังมีความสงสัยตามควรในข้อเท็จจริงในคดี การนั้นต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้เป็น

³² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120.

ผลดีกับผู้กระทำความผิด³³ หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยนี้เป็นหลักนิติรัฐที่สำคัญหลักหนึ่ง และเป็นหลักรัฐธรรมนูญที่เดียว ซึ่งหมายความว่า ผู้ถูกกล่าวหาไม่ต้องพิสูจน์เรื่องฐานที่อยู่ของตน แต่ต้องมีการพิสูจน์โดยพยานหลักฐานอย่างแน่ชัดว่า ผู้ถูกกล่าวหาอยู่ ณ ที่เกิดเหตุหรือร่วมกระทำความผิดในการกระทำนั้นอย่างไร

ความสงสัยที่จะต้องยกประโยชน์ให้ผู้ถูกกล่าวหาขึ้นต้องเป็นเรื่องความสงสัยในข้อเท็จจริงเท่านั้น ความสงสัยในข้อกฎหมายจะใช้หลักการนี้ไม่ได้

ปัญหาว่า “หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย” (in dubio pro reo) นี้จะใช้กับความสงสัยเรื่อง “เงื่อนไขการให้อำนาจดำเนินคดี” หรือ “เงื่อนไขระงับคดี” ได้เพียงใด ในทางปฏิบัติได้แก่ความสงสัยเกี่ยวกับเรื่องอายุความ เรื่องคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด เรื่องกฎหมายยกเว้นโทษและเรื่องคำร้องทุกข์

อย่างไรก็ตาม “หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย” (in dubio pro reo) ได้แสดงให้เห็นถึงความคิดพื้นฐานของการคุ้มครองสิทธิของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วยว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามุ่งถึงการยกฟ้องผู้บริสุทธิ์มากกว่าการลงโทษผู้ผิด หรือที่มักกล่าวกันเสมอว่า “ปล่อยคนผิดไปสิบคนดีกว่าลงโทษคนบริสุทธิ์เพียงคนเดียว”

2.4.4 หลักเปิดเผย

“หลักเปิดเผย” หมายความว่า ในการพิจารณาและสืบพยานในศาลประชาชนทุกคนมีสิทธิเข้าฟังได้³⁴

หลักเปิดเผย เรียกร้องว่า การพิจารณาคดีต้องกระทำในห้องพิจารณาคดีที่ระหว่งการพิจารณานั้นตามปกติประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าฟังการพิจารณาคดีได้แม้ว่าการพิจารณาคดีใดคดีหนึ่งจะกระทำในห้องพิจารณาที่เล็กและจำนวนผู้ฟังที่จะเข้าไปฟังมีจำนวนจำกัดก็ตาม ก็ถือว่ายังไม่ผิดหลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย การที่พิจารณาโดยเปิดเผยนั้นก็เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ควบคุมการทำงานของศาลในฐานะที่เขาเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

หลักในการพิจารณาคดีที่ต้องกระทำโดยเปิดเผยนี้เป็นหลักที่สืบเนื่องมาจากหลักการนิติรัฐอันเป็นหลักแสดง “ความเป็นประชาธิปไตย” และเป็นคุณลักษณะของวิธีพิจารณาความอาญาประการหนึ่ง แต่ทั้งนี้ หลักการพิจารณาโดยเปิดเผยนี้ก็มีหลักการยกเว้นไว้ด้วย กล่าวคือ การพิจารณาโดยลับ³⁵ ซึ่งเป็นกระบวนการพิจารณาที่ตรงกันข้ามกับหลักพิจารณาโดยเปิดเผย การพิจารณาโดยลับนี้จะกระทำได้แต่เฉพาะ “เพื่อประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี

³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง.

³⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172.

³⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 177.

ของประชาชน” หรือ “เพื่อปกป้องความลับอันเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของประเทศมิให้ล่วงรู้ถึงประชาชน” เท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การอ่านคำพิพากษานี้ไม่ว่าจะพิจารณาโดยเปิดเผยหรือเป็นการพิจารณาลับ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลจึงต้องอ่าน โดยเปิดเผยเสมอ

2.5 หลักเกณฑ์การดำเนินคดีอาญาและการให้ความคุ้มครองผู้วิกลจริตในการดำเนินคดีอาญา

การที่มนุษย์ในสังคมปัจจุบันนี้ จะต้องเผชิญกับปัญหาสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ซับซ้อนและยุ่งยากขึ้นทำให้จำนวนผู้ป่วยที่มีปัญหาทางจิตมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย โดยในปี พ.ศ. 2546 มีจำนวนสูงถึงกว่าล้านคน³⁶ และในปี พ.ศ. 2554 ถึง พ.ศ. 2556 พบว่าคนไทยมีปัญหาสุขภาพจิตมากถึง 13 ล้านคน³⁷ ซึ่งมีผู้มาขึ้นทะเบียนรับการรักษาจากโรงพยาบาลกว่า 3 ล้านคน กระทรวงสาธารณสุขระบุว่าแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี จากสภาพปัญหาเรื้อรังทั้งระบบเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม โดยนายแพทย์ ณรงค์ สหเมธาพัฒน์ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข (สธ.) ได้กล่าวว่า ภายหลังจากการลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมเขตบริการสุขภาพที่ 2 ประกอบด้วย จ.พิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ เพชรบูรณ์ และตาก ว่ากรมสุขภาพจิตได้สำรวจด้านสุขภาพของคนไทยในช่วง 3 ปีมานี้ พบว่าจากสภาพของ สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสารเสพติด ประชาชนไทยร้อยละ 20 หรือ 1 ใน 5 คือ ประมาณ 13 ล้านคน ประสบปัญหาด้านสุขภาพจิต และมีผู้ป่วยด้านจิตเวช 10 โรค เช่น โรคจิตเภท โรควิตกกังวล โรคซึมเศร้า เป็นต้น และคาดว่าในปี พ.ศ. 2570 ปัญหาด้านสุขภาพจิตจะมีมากขึ้น

การที่ผู้คน ไม่น้อยที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนในการดำรงชีวิต อาจส่งผลให้เกิดความเครียด ประกอบกับสังคมไทยในปัจจุบันให้ความสำคัญกับผู้ที่มีปัญหาทางจิตค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับผู้ป่วยประเภทอื่น ทั้งกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองผู้ที่มีปัญหาทางจิตเท่าที่ควร

บุคคลวิกลจริตในทางกฎหมายอาญานี้ ในอดีตคำว่า “บุคคลวิกลจริต” แต่เดิมใช้คำว่า “คนบ้า” ซึ่งปรากฏในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 ต่อมาได้มีการยกเลิกกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 และใช้ประมวลกฎหมายอาญาฉบับปัจจุบันเป็นต้นมา ซึ่งในประมวลกฎหมายอาญานี้ก็ไม่

³⁶ สถิติจากกองแผนงาน กรมสุขภาพจิต. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2556, จาก

<http://www.jvkk.go.th/newweb/default.aspx>.

³⁷ หนังสือพิมพ์ M2F ฉบับวันศุกร์ที่ 7 มีนาคม 2557.

มีบทบัญญัติถึงคำว่า “บุคคลวิกลจริต” อีกต่อไป แต่ได้มีการใช้คำว่า “จิตบกพร่อง” “โรคจิต” และ “จิตฟั่นเฟือน” แทนคำว่า “บุคคลวิกลจริต” โดยได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65³⁸

การดำเนินคดีอาญาโดยปกติจะต้องผ่านขั้นตอนของพนักงานสอบสวน เมื่อสอบสวนเสร็จพนักงานสอบสวนหรือตำรวจก็จะส่งเรื่องให้กับพนักงานอัยการเพื่อดำเนินการฟ้องร้อง และศาลจะเป็นองค์การสุดท้ายที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป ในขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้หากพบว่าผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดมีความผิดปกติทางจิตและไม่อยู่ในสภาพที่จะสามารถต่อสู้คดีได้ กฎหมายจะกำหนดให้ผู้นั้นได้รับการบำบัดรักษาโดยจิตแพทย์เสียก่อน จนกว่าผู้นั้นจะสามารถต่อสู้คดีได้จึงจะดำเนินการต่อไป

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กล่าวถึงกรณีที่เกี่ยวข้องกับวิกลจริตไว้ 2 กรณี คือ

1) วิกลจริตในระหว่างสอบสวน ฟ้องร้อง การพิจารณาคดี

ในระหว่างทำการสอบสวน ไล่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้พนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณีสั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้นเสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำหรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด³⁹

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวนไล่สวน มูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาล โรคจิตหรือมอบให้แก่ผู้อนุบาล ข้าหลวงประจำจังหวัด หรือผู้อื่นที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาก็ได้ตามแต่จะเห็นสมควร

กรณีที่ศาลงดการไล่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาดังบัญญัติไว้ในวรรคก่อนศาลสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ได้⁴⁰

เมื่อพิจารณาตามบทบัญญัติดังกล่าวแล้วจะเห็นได้ว่า เนื่องจากการดำเนินคดี ตลอดจนการดำเนินกระบวนการพิจารณาจะต้องกระทำด้วยความเป็นธรรม⁴¹ และกระทำโดยที่ผู้ต้องหารับรู้หรือต่อหน้าจำเลย⁴² ดังนั้นสุขภาพจิตของจำเลยจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพิจารณาความพร้อมในการต่อสู้คดีของจำเลย เพราะการที่จำเลยมีสุขภาพจิตไม่สมบูรณ์ย่อมทำให้จำเลยอาจตกอยู่ในภาวะที่เสียเปรียบในการต่อสู้คดี กฎหมายจึงได้บัญญัติหลักเกณฑ์เรื่องนี้เอาไว้เพื่อคุ้มครองผู้วิกลจริต

³⁸ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65.

³⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14.

⁴⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 วรรคท้าย.

⁴¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40.

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172.

ประกอบกับการดำเนินคดีสมัยใหม่ ผู้ถูกกล่าวหาในฐานะเป็น “ประชาชนในคดี” มีสิทธิต่างๆ ในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ การที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้ป่วยจิตเวชหรือตกอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถต่อสู้คดีได้ย่อมส่งผลให้สภาพร่างกายและจิตใจไม่สมบูรณ์เท่ากับบุคคลทั่วไป ดังนั้นการพบว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้ป่วยจิตเวชจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ประการแรกข้อเท็จจริงดังกล่าวอาจนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานที่เป็นผลดีหรือเกี่ยวกับการบรรเทาโทษได้ ประการที่สอง เพื่อคุ้มครองผู้ต้องหาให้สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ อันเป็นหลักประกันความถูกต้องและเป็นธรรมในคดีให้แก่ผู้ต้องหา หลักการสำคัญทั้งสองประการดังกล่าวนั้นก็เพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงแห่งคดี โดยรักษาประโยชน์ของรัฐและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลควบคู่กันไป (due process of law)

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 จะวางหลักเกณฑ์ไว้เพื่อคุ้มครองคนวิกลจริตดังกล่าว โดยได้กำหนดให้ส่งตัวไปรับการรักษาเสียก่อนจนกว่าจะต่อสู้คดีได้ก็ตาม แต่ยังคงมีประเด็นที่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติก็คือ ความเข้าใจไม่ตรงกันระหว่างจิตแพทย์กับนักกฎหมายว่า อาการของผู้ป่วยจิตเวชระดับใดที่จะถือว่าเป็นผู้วิกลจริตที่ไม่สามารถต่อสู้คดีได้และอาการของผู้ป่วยจิตเวชระดับใดที่จะถือว่าเป็นผู้วิกลจริตได้แล้ว

2) วิกลจริตในระหว่างบังคับโทษตามมาตรา 246 และ มาตรา 248

กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoner 1955) ขององค์การสหประชาชาติ ได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับนักโทษที่เจ็บป่วยทางจิตไว้ว่า “ผู้ต้องโทษจำคุกที่เจ็บป่วยต้องไม่ถูกคุมขังในเรือนจำ หากแต่จะต้องได้รับการย้ายไปสถานบำบัดทางจิตทันที สำหรับนักโทษที่มีอาการผิดปกติทางด้านจิตใจพึงถูกส่งไปอยู่ในสถานพยาบาลที่ดูแลรักษาโรคด้านนี้โดยเฉพาะ ในช่วงเวลาที่รออยู่ในเรือนจำนั้นจะต้องอยู่ภายใต้การดูแลอย่างใกล้ชิดของเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ นอกจากนี้ทางเรือนจำจะต้องจัดให้มีการบริการด้านจิตบำบัดให้แก่นักโทษที่ต้องการ อีกทั้งควรมีองค์การที่จะมาสนับสนุนการดูแลรักษานักโทษที่เจ็บป่วยทางจิตอย่างต่อเนื่องไปถึงเวลาหลังจากที่นักโทษผู้นั้นได้พ้นโทษจำคุกไปแล้วด้วย”⁴³

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดหลักเกณฑ์ในกรณีนักโทษที่ต้องคำพิพากษาให้จำคุกและประหารชีวิตดังนี้ 1) มาตรา 246 ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า “ศาลมีอำนาจสั่งให้ทุเลาการบังคับโทษจำคุกไว้ก่อนจนกว่าเหตุอันควรทุเลาจะหมดไปในกรณี...เมื่อจำเลยวิกลจริต...ระหว่างทุเลาการบังคับนั้น ให้ศาลสั่งให้ตำรวจจัดการให้บุคคลดังกล่าวอยู่ในความควบคุมในสถานที่ยันการ”⁴⁴ และมาตรา 248 ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า “ถ้าบุคคลซึ่งต้องคำพิพากษา

⁴³ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoner 1955.

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246.

ให้ประหารชีวิตเกิดวิกฤต...ให้รอการประหารชีวิตไว้ก่อนจนกว่าผู้นั้นจะหาย ขณะทูลเกล้าฯ
ประหารชีวิตอยู่นั้นศาลมีอำนาจมาตรา 46 วรรคสองแห่งกฎหมายลักษณะอาญาฉบับนี้...ถ้าผู้
วิกฤตหายภายหลังหนึ่งปีนับแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลดโทษประหารชีวิตลงเหลือจำคุก
ตลอดชีวิต”⁴⁵

จะเห็นได้ว่ากฎหมายทั้งสองมาตราดังกล่าวได้คำนึงถึงสิทธิของนักโทษพอสมควรแล้ว
โดยได้บัญญัติให้มีการทูลเกล้าฯบังคับโทษจำคุกแก่นักโทษวิกฤต สำหรับกรณีนักโทษประหาร
ชีวิตนั้น มาตรา 248 กำหนดให้อำนาจศาลที่จะนำเอาบทบัญญัติของประมวลกฎหมายลักษณะอาญา
ซึ่งก็คือ มาตรา 48 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้แก่นักโทษดังกล่าว ซึ่งศาลอาจสั่งให้ส่งผู้ป่วย
ดังกล่าวไปคุมตัวไว้ที่สถานพยาบาล

2.5.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการกำหนดให้อายุความคดีอาญาสะดุดหยุดอยู่ (Tolling)

อายุความสะดุดหยุดอยู่ในคดีอาญาหรือการหยุดนับอายุความไว้ชั่วคราว โดยหลักแล้ว
กรณีที่น่าจะมีเหตุการณ์ใดๆ เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่มีการนับอายุความและเหตุนั้นเป็นเหตุที่
กฎหมายกำหนดให้เป็นเงื่อนไขที่จะทำให้การนับอายุความหยุดลงก่อนฟ้องคดีหรืออายุความหยุด
ลงในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล โดยการหยุดนับอายุความนี้เป็นการหยุดนับเพียงชั่วคราว
เท่านั้น เช่น ประมวลกฎหมายเยอรมันได้กำหนดบัญญัติเรื่องอายุความไว้ก่อนข้างละเอียดย โดยได้
กำหนดให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ (Tolling, Interruption) ทั้งชั้นฟ้องคดีและชั้นบังคับโทษ และ
ยังให้ศาลสามารถขยายอายุความบังคับโทษได้ด้วย⁴⁶ เช่น มาตรา 78 ซี (Interruption) ซึ่งเป็นเรื่อง
อายุความสะดุดหยุดอยู่โดยการร้องขอต่อศาล โดยได้กำหนดเงื่อนไขว่า เมื่อมีคำสั่งศาลให้จำหน่าย
คดีเนื่องจากผู้ต้องหาที่มีการสั่งฟ้องไว้ไม่สามารถต่อสู้คดีได้หรือมีคำสั่งใดๆ ของศาลหรือพนักงาน
อัยการที่ออกภายหลังจากการจำหน่ายคดีเพื่อทบทวนความสามารถของในการต่อสู้ของจำเลยที่
มีการสั่งฟ้องไว้⁴⁷ และในประมวลกฎหมายของรัฐบาลกลางแห่งประเทศสหรัฐอเมริกาได้มี
บทบัญญัติเรื่องอายุความสะดุดหยุดอยู่ด้วยเช่นกัน โดยได้บัญญัติ 18 U.S.Code. มาตรา 3290
“ให้อายุความสะดุดหยุดอยู่หรือการหยุดนับอายุความไว้ชั่วคราวกรณีจำเลยหลบหนีจากเขตอำนาจ
ศาล”

อย่างไรก็ตามการกำหนดอายุความจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศ และแต่ละรัฐ
อีกทั้งขึ้นอยู่กับประเภทของคดีหรือความร้ายแรงของความผิดที่ได้กระทำ การกระทำความผิดบาง

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 248.

⁴⁶ ฌูว์สา ฌ็ตรไฟทวร์ย์และไบรอัน เอ็ม เพียร์ซ. (2550). *อายุความสะดุดหยุดอยู่ในคดีอาญา*. หน้า 27.

⁴⁷ German Penal Code section 78 c (11) อ้างถึงใน ฌูว์สา ฌ็ตรไฟทวร์ย์และไบรอัน เอ็ม เพียร์ซ. เล่มเดิม.
หน้า 28.

ประเภท เช่นการฆ่าผู้อื่น หรือการก่อสงคราม ถือเป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความหวาดกลัวแก่คนในสังคม หลายประเทศจึงกำหนดให้ไม่มีอายุความ และเนื่องจากมักจะพบข้อถกเถียงเรื่องที่ไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดร้ายแรงเพราะเหตุอายุความ ประเทศส่วนใหญ่จึงได้กำหนดให้มีการหยุดอายุความไว้ อันส่งผลทำให้สามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้หากเข้าเงื่อนไขตามที่กฎหมายได้วางหลักเกณฑ์ไว้

2.5.2 สิทธิและความสามารถในการต่อสู้คดีอาญา

การดำเนินคดีอาญากับบุคคลผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตนั้น จะกระทำได้อต่อเมื่อ ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความสามารถที่จะต่อสู้ป้องกันตนเองได้อย่างเต็มที่ ซึ่งจะต้องมีความเข้าใจในสภาพการดำเนินคดีของตนและความสามารถในการต่อสู้คดีทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของผู้ถูกกล่าวหาหรือต่อตัวของจำเลยเอง

การบังคับใช้กฎหมาย และการบังคับโทษต้องเป็นไปโดยเสมอภาค แต่การรับผิดและการลงโทษในคดีอาญาจะกระทำได้อต่อเมื่อ ผู้กระทำความผิดได้กระทำไปโดยมีเจตนาที่จะให้ผู้ร้ายนั้นเกิดขึ้น

โดยหลักแล้วเมื่อจำเลยวิกลจริตระหว่างการพิจารณาคดี หลักที่ยึดถือกันมาเป็นระยะเวลาอันช้านั้นในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common law) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) บุคคลซึ่งไม่อาจควบคุมตัวเองได้ ทำให้ขาดความสามารถในการต่อสู้คดีไม่อาจถูกฟ้องคดีหรือพิจารณาคดี รวมถึงการตัดสินลงโทษหรือปฏิบัติตามคำบังคับได้ หากศาลเห็นว่ามิเหตุอันควรสงสัยที่เชื่อถือว่าจำเลยไม่สามารถควบคุมตนเองได้ ศาลจะหยุดการพิจารณาคดีไว้ชั่วคราว

ในการดำเนินคดีอาญามีหลักที่สำคัญประการหนึ่งว่า ผู้ที่ถูกฟ้องคดีอาญาจะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเขามีความผิด โดยการพิจารณาอย่างเป็นธรรมที่ได้กระทำอย่างเปิดเผยและมีหลักประกันให้บุคคลดังกล่าวอย่างเท่าเทียมกันเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ หรือที่เรียกว่า “Right to a fair trial” หลักดังกล่าวนี้ องค์การสหประชาชาติได้ให้การรับรองไว้เป็นมาตรฐานสากลด้านสิทธิมนุษยชนทางอาญา โดยบัญญัติไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง (พลเมือง) และทางการเมือง ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 1976⁴⁸ ต่อมามาตรฐานดังกล่าวได้ถูกนำมาบัญญัติรับรองในระดับภูมิภาคและองค์การต่างๆ ของสิทธิมนุษยชน เช่น The American Convention on Human Rights 1969

⁴⁸ “International Covenant on civil and Political Rights,” Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, (<http://www.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>).อ้างถึงใน สังกัส เนาวรัตน์พันธ์. (2549). ปัญหาการดำเนินคดีอาญาและการบังคับโทษกับผู้ป่วยจิตเวช. หน้า 25.

Article 8⁴⁹ หรือในกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 6 ของประเทศสหรัฐอเมริกา (The Sixth Amendment)⁵⁰ เป็นต้น

สิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาอาจแบ่งได้เป็น 2 ประการ⁵¹ ดังนี้

1. สิทธิของผู้ร่วมคดีในทางการกระทำ ได้แก่ สิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดี สิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือ และสิทธิที่จะให้การแก้ข้อกล่าวหา

2. สิทธิอย่างผู้ร่วมคดีในทางอยู่เฉย หมายถึง สิทธิในการตัดสินใจโดยอิสระว่าจะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ และถ้อยคำของผู้ถูกกล่าวหาที่จะใช้ยืนยันผู้ต้องหา จะต้องเป็นถ้อยคำที่มีได้เกิดขึ้นจากการถูกข่มขู่ หลอกลวง ให้สัญญา หรือจากการกระทำที่มีขอบ

สิทธิดังกล่าวบางประการผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่อาจทราบได้เองเพราะเนื่องจากไม่ใช่ นักกฎหมาย จึงต้องมีมาตรการทางกฎหมายบังคับใช้ โดยให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการ ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายได้วางเอาไว้ เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับความคุ้มครองตาม สิทธิที่ตนมี

ดังนั้นในการดำเนินคดีอาญาจะต้องมีมาตรการที่ให้ความคุ้มครองเป็นพิเศษ ซึ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสมัยใหม่ของประเทศต่างๆ เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศ สหรัฐอเมริกา ต่างบัญญัติเป็นหลักทั่วไปว่าในทุกๆ ขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญา หากผู้ต้องหา หรือจำเลยไม่อาจต่อสู้คดีได้เพราะมีความผิดปกติทางจิต การดำเนินคดีจะต้องเลื่อนออกไปจนกว่า อาการป่วยจะหายหรือทุเลาลงจนกว่าจะสามารถต่อสู้คดีได้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและสามารถ ใช้สิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

2.5.3 สิทธิที่จะได้รับการรักษาตามมาตรฐานทางการแพทย์

แม้ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะเป็นผู้ที่กระทำความผิดอาญา แต่เมื่อมีอาการเจ็บป่วยย่อมมี สิทธิที่จะได้รับการรักษาอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งสิทธิดังกล่าวได้รับการรับรองเป็น ส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) มาตรา 25 (1) ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอ

⁴⁹ “The American Convention on Human Rights,” Department of International Legal Affairs, (<http://www.oas.org/juridico/english/Treaties/b-32.htm>).

⁵⁰ “In all criminal prosecutions, the accused shall enjoy the right to a speedy and public trial, by an impartial jury of the State and district where in the crime shall have been committed, which district shall have been previously ascertained by law, and to be informed of the nature and cause of the accusation; to be confronted with the witnesses against him; to have compulsory process for obtaining witnesses in his favor, and to have the Assistance of Counsel for his defense.”

⁵¹ ชิงชัย ศรีประสิทธิ์. (2540). มาตรการทางกฎหมายในการบังคับรักษาผู้ป่วยทางจิต. หน้า 79 - 80.

สำหรับสุขภาพและความอยู่ดีของตนและครอบครัว รวมทั้งอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย การรักษาพยาบาล และบริการสังคมที่จำเป็น และสิทธิในความมั่นคงในกรณีว่างงาน เจ็บป่วย ทูพพลภาพ เป็นหม้าย วยชรา หรือขาดปัจจัยในการเลี้ยงชีพอื่นใดในสถานการณ์ที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของตน”⁵²

นอกจากผู้กระทำความผิดที่เจ็บป่วยจะมีสิทธิได้รับการรักษาแล้ว การรักษาดังกล่าวจะต้องเป็นไปอย่างถูกต้องและเต็มกำลังความสามารถ รวมทั้งจะต้องได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกันกับบุคคลทั่วไปในสังคมที่มีอาการเจ็บป่วยเช่นเดียวกัน หลักเกณฑ์ดังกล่าวได้รับการบัญญัติรับรองไว้ใน “หลักการเรื่องจริยธรรมทางการแพทย์ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของเจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะแพทย์ ในการคุ้มครองนักโทษและผู้ถูกคุมขังให้พ้นจากการกระทำทารุณและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ขององค์การสหประชาชาติ (Principles of Medical Ethics relevant to the Role of Health Personal, particularly Physicians, in the Protection of Prisoners and Detainees against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1982) ซึ่งบัญญัติว่า เจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุขโดยเฉพาะแพทย์ที่ทำหน้าที่ตรวจรักษานักโทษและถูกคุมขังนั้น พึงดูแลรักษาบุคคลดังกล่าวทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต และบำบัดรักษาโรคให้แก่บุคคลดังกล่าวด้วยมาตรฐานและคุณภาพที่ตัวอย่างเดียวกันกับการตรวจรักษาคนอื่นๆ โดยทั่วไปที่ไม่ใช่ักโทษและผู้ถูกคุมขังนั้น⁵³

แต่ในปี 1990 องค์การสหประชาชาติได้มีการรับรองและประกาศหลักการพื้นฐานว่าด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษ⁵⁴ (Basic Principles for the Treatment of Prisoners 1990) เพื่อเป็นการ

⁵² Universal Declaration of Human Rights Article 25;(1) Everyone has the right to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and of his family, including food, clothing, housing and medical care and necessary social services, and the right to security in the event of unemployment, sickness, disability, widowhood, old age or other lack of livelihood in circumstances beyond his control. From <http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml>.

⁵³ “Health Personal, particularly Physicians, charged with the medical care of prisoners and detainees have a duty to provide them with protection of their physical and mental health and treatment of disease of the same quality and standard as is afforded to those who are not imprisoned or detained.” อ้างถึงใน *มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. แปลโดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาติชาย ชัยเดชสุริยะ และณัฐวสา นัศรไพฑูริย์.* (2005). หน้า 43.

⁵⁴ Basic Principles for the Treatment of Prisoners 1990.

“5.Except for those limitations that are demonstrably necessitated by the fact of incarceration, all prisoners shall retain the human rights and fundamental freedoms set out in the Universal Declaration of Human

รับรองให้นักโทษได้รับความคุ้มครองในเรื่องสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และรวมถึงอนุสัญญาฉบับอื่นๆ ขององค์การสหประชาชาติ และรับรองสิทธิที่จะได้รับการบริการทางการแพทย์ที่มีอยู่ในประเทศโดยปราศจากการรังเกียจเคียดแค้นที่เนื่องจากการเป็นนักโทษ ซึ่งมีผลเป็นการรับรองสิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลในส่วนของนักโทษให้มีความชัดเจนมากขึ้น

ในต่างประเทศก็ได้มีบทบัญญัติกฎหมายที่มีหลักเกณฑ์กำหนดให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องได้รับการรักษาตามมาตรฐานทางการแพทย์เท่าเทียมกับผู้ป่วยจิตเวชทั่วไป โดยมีแนวคิดว่าการควบคุมตัวผู้ป่วยไว้โดยไม่มีกำหนดระยะเวลาหรือปราศจากการดูแลรักษาที่เหมาะสม ถือเป็น การลิดรอนสิทธิเสรีภาพ และเป็นการละเมิดต่อกระบวนการนิติธรรม (due process of law)⁵⁵

ดังนั้น สิทธิของผู้ป่วยจิตเวชที่ได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ป่วยที่ถูกส่งตัวมารับการรักษา และในขณะเดียวกันรัฐจะต้องให้ความปลอดภัยแก่สังคมจากพฤติกรรมที่เป็นอันตรายของผู้ป่วยควบคู่กันไปด้วย ปัจจุบันตามกฎหมายของไทยยังไม่พบว่ามีการรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งป่วยทางจิตโดยตรง แต่ได้มีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ซึ่งบัญญัติรับรองเป็นหลักทั่วไปให้ผู้ป่วยทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการด้านสุขภาพ และมีสิทธิที่จะได้รับการบริการจากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติเนื่องจากความแตกต่างด้านฐานะ เชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา สังคม ลัทธิ การเมือง เพศ อายุ และลักษณะของความเจ็บป่วยเท่านั้น

2.6 หลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับอายุความฟ้องคดีอาญา

บทบัญญัติเกี่ยวกับอายุความการฟ้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยนั้น ได้บัญญัติมาเป็นเวลานาน โดยมีการแก้ไขครั้งล่าสุดเมื่อ พ.ศ. 2500 นับเป็นเวลากว่า 50 ปีแล้ว และเรื่องอายุความสะดุดหยุดอยู่ในคดีอาญานั้น จากการศึกษาพบว่าไม่ใช่ประเด็นใหม่ที่เพิ่งจะหยิบยกขึ้นมากล่าว หากแต่ได้มีการศึกษาไว้ตั้งแต่ในครั้งที่มีการร่างและแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะอาญา อย่างไรก็ตามในปัจจุบันประมวลกฎหมายอาญาของไทยนั้น ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องอายุ

Rights, and, where the State concerned is a party, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, and the International Covenant on Civil and Political Rights and the Optional Protocol thereto, as well as such other rights as are set out in other United Nations covenants.”

“9. Prisoners shall have access to the health services available in the country without discrimination on the grounds of their legal situation.” (<http://www2.ohchr.org/english/law/basicprinciples.htm>)

⁵⁵ สังกาส เนาวรัตน์พันธ์. เล่มเดิม. หน้า 30.

ความสะดุดหยุดอยู่ไว้ แต่จากการศึกษาพบว่าได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการหยุดนับอายุความไว้ชั่วคราวในกรณีที่ถูกกล่าวหาหลบหนีไปในระหว่างถูกดำเนินคดี ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 74/1⁵⁶ ซึ่งเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญ โดยหลักแล้วอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาตินั้น กฎหมายได้ให้อำนาจไว้โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 อาทิเช่น คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจไต่สวนข้อเท็จจริงและสรุปสำนวนพร้อมทั้งทำความเห็นเพื่อส่งไปยังอัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามหมวด 6 การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญ โดยในระหว่างที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองซึ่งอาจเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมืองอยู่นั้น ถ้าปรากฏว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีดังกล่าวหลบหนีในระหว่างการดำเนินคดี ตามพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดมิให้ับระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความหรือการหยุดนับอายุความไว้ชั่วคราวนั่นเอง

2.6.1 อายุความฟ้องคดีอาญาตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127

ก่อนที่จะมีการประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 อายุความในการฟ้องร้องและอายุความลงโทษผู้กระทำความผิดยังไม่เป็นที่รู้จักกันในประเทศไทย ซึ่งในประมวลกฎหมายอาญาได้กำหนดอายุความฟ้องร้องดำเนินคดีไว้ต่ำสุดคือ 1 ปี และสูงสุดคือ 20 ปี ส่วนอายุความในการลงโทษ ต่ำสุดคือ 5 ปี และสูงสุด คือ 20 ปี จะเห็นได้ว่าการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยมักจะอาศัยถ้อยคำของพยานบุคคลเป็นหลักมากกว่าพยานวัตถุ ซึ่งมีปัญหาว่าถ้อยคำของพยานบุคคลจะมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใดหากจะต้องเบิกความถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นมาแล้ว 15 ปี แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 นอกจากจะกำหนดอายุความยาวเช่นนี้แล้วยังกำหนดกรณีการหยุดนับอายุความหรืออายุความสะดุดหยุดอยู่ไว้ด้วยและให้เริ่มต้นนับอายุความใหม่ในมาตรา 79 มาตรา 84 และ มาตรา 85⁵⁷ ซึ่งประมวลกฎหมายอาญานำแนวความคิดเรื่องอายุความมาใช้โดยเริ่มจากนักกฎหมายชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาทำหน้าที่ในตำแหน่งที่ปรึกษาในการร่างกฎหมาย (Con-seiller Legislatif)

⁵⁶ มาตรา 74/1 ในการดำเนินคดีอาญาตามหมวดนี้ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีไปในระหว่างถูกดำเนินคดี มิให้ับระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความ

⁵⁷ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2546). *บันทึกของนายยอร์ช ปาลูซ์ ที่ปรึกษาร่างกฎหมายรัฐบาลสยาม เกี่ยวกับร่างกฎหมายลักษณะอาญา*. หน้า 82 - 83.

กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127

หมวดที่ 9 ว่าด้วยกำหนดเวลาที่จะฟ้องความและที่จะลงโทษในคดีอาญา⁵⁸ “ความชอบธรรมที่จะฟ้องร้องผู้ใดว่ากระทำความผิดก็ดี หรือที่จะลงอาชญาแก่ผู้ใดตามคำพิพากษาก็ดี ท่านให้ถือว่าเป็นอันระงับด้วยความมรณภาพของผู้นั้น”⁵⁹

การฟ้องร้องคดีอาชญาขึ้น ถ้ามิได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลภายในเวลาที่ท่านได้ตั้งไว้เป็นกำหนดไซ้ ท่านว่าคดีนั้นขาดอายุความ อย่าให้ศาลรับไว้พิจารณาเลย⁶⁰ และอายุความนั้น ท่านตั้งเป็นกำหนดไว้ตามประเภทคดีต่างกันดังนี้ คือ

- (1) คดีที่มีความผิดต้องระวางโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ให้ฟ้องได้ในยี่สิบปี
- (2) คดีที่มีความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าเจ็ดปีขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี ให้ฟ้องได้ในสิบห้าปี
- (3) คดีที่มีความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าเดือนหนึ่งขึ้นไปจนถึงเจ็ดปี ให้ฟ้องได้ภายในห้าปี
- (4) คดีที่มีความผิดต้องระวางโทษอย่างอื่น นอกจากที่ว่่ามานี้ ให้ฟ้องได้ภายในหนึ่งปี

เวลาในระหว่างคดีเรื่องใดอยู่ในศาล คือ ระหว่างร้องขอต่อศาลด้วยประการใดก็ดี ในระหว่างเวลาเรียกหรือจับตัวจำเลยตามหมายสั่งของศาลก็ดี ท่านว่าเป็นเวลาหยุดอายุความมิให้นับเวลาระหว่างคดีที่กล่าวมานี้เข้าไปในอายุความ⁶¹

คดีจำพวกความผิดต่อส่วนตัวนั้น ถ้าผู้ใดฟ้องทุกข้อได้ตามกฎหมายรู้เรื่องความผิด และรู้จักผู้กระทำความผิดแล้วมิได้ร้องทุกข์พ้นสามเดือนไป ท่านว่าคดีนั้นขาดอายุความ⁶²

คดีจำพวกความผิดต่อส่วนตัวนั้น ถ้าได้ถอนฟ้องหรือได้ยอมความต่อกัน โดยชอบด้วยกฎหมายแล้วไซ้ ท่านว่าหมดความชอบธรรมที่จะเอาคดีนั้นมารื้อร้องฟ้องต่อไป⁶³

ผู้ใดศาลได้พิพากษาให้ลงโทษ และยังไม่ได้ตัวมันมาลงโทษตามคำพิพากษาจนล่วงเลยพ้นเวลาที่ท่านตั้งเป็นกำหนดไว้ในมาตรานี้แล้ว ท่านว่าเป็นอันเวลาล่วงเลยเสียแล้วให้ยกเลิกอย่าลงโทษแก่มันตามคำพิพากษานั้นเลย⁶⁴

- (1) โทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต ยี่สิบปีเป็นพ้นกำหนด
- (2) โทษจำคุกกว่าเจ็ดปีขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี สิบห้าปีเป็นพ้นกำหนด

⁵⁸ พระบริรักษ์นิติเกษตร. (ม.ป.ป). *กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127*. หน้า 54 - 58.

⁵⁹ *กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127* มาตรา 77.

⁶⁰ *กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127* มาตรา 78.

⁶¹ *กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127* มาตรา 79.

⁶² *กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127* มาตรา 80.

⁶³ *กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127* มาตรา 81.

⁶⁴ *กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127* มาตรา 82.

(3) โทษอย่างอื่นๆ ห้ามเป็นพันกำหนด

กำหนดเวลาล่วงเลยในการลงอาชญา นั้น ท่านให้นับตั้งแต่วันพิพากษาโทษอันเป็นคำพิพากษาขั้นที่สุดของคดีเรื่องนั้น หรืออีกนัยหนึ่งท่านให้นับตั้งแต่วันมันผู้ต้องโทษนั้นพ้นอาชญาไป แต่ท่านมิให้นับเวลาที่งดการลงอาชญาไว้ตามกฎหมายนั้นเข้าไปในเวลาล่วงเลยการลงอาชญา⁶⁵

เวลาล่วงเลยในการลงอาชญา นั้น เป็นอันหยุดมิให้นับในระหว่างเวลาที่มีเหตุการณ์เหล่านี้ คือ⁶⁶

(1) เมื่อจับตัวมันผู้ต้องโทษได้

(2) เมื่อเจ้าพนักงาน ผู้มีตำแหน่งหน้าที่สำหรับให้ลงอาชญาได้สั่งให้ทำโทษ

ถ้ากำหนดอายุความก็ดี กำหนดเวลาล่วงเลยในการลงอาชญาที่ดี ต้องหยุดด้วยประการใดๆ ท่านให้ตั้งต้นนับกำหนดไปใหม่แต่วันที่หยุดนั้น⁶⁷

กำหนดอายุความและกำหนดเวลาล่วงเลยในการลงอาชญาถึงผู้ต้องหามีได้ข้อร้องก็คงใช้ตามบทบัญญัติไว้จึงทุกประการ⁶⁸

ตามบทบัญญัติในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 ว่าด้วยกำหนดอายุความ มาตรา 79 เรื่องการหยุดนับอายุความนี้ “เวลาในระหว่างคดีเรื่องใดอยู่ในศาล คือ ในระหว่างร้องขอต่อศาลด้วยประการใดก็ดี ในระหว่างเวลาเรียก หรือจับตัวจำเลยตามหมายสั่งของศาลก็ดี ท่านว่าเป็นเวลาหยุดอายุความ มิให้นับเวลาระหว่างคดีที่กล่าวมานี้เข้าไปในอายุความ” กล่าวคือ เมื่อฟ้องคดีต่อศาลแล้ว แม้ว่าจะไม่ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาศาล แต่ต่อมาได้ตัวผู้กระทำความผิดหลังจากล่วงเลยกำหนดอายุความแล้ว ก็ไม่ทำให้คดีขาดอายุความแต่อย่างใด

2.6.2 อายุความฟ้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา

ในการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย ผู้เริ่มคดีอาจเป็นได้ทั้งเจ้าพนักงานของรัฐและตัวผู้เสียหายเอง ในกรณีที่เจ้าพนักงานเป็นผู้เริ่มคดี ไม่ว่าจะเป็นการเริ่ม โดยมีคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายหรือมีคำกล่าวโทษ โดยเริ่มต้นด้วยการดำเนินคดีของพนักงานสอบสวน แล้วต่อด้วยการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ⁶⁹ ซึ่งพนักงานอัยการจะเป็นผู้พิจารณาสั่งฟ้องสั่งไม่ฟ้อง และในกรณีที่พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจสั่งฟ้องคดี พนักงานอัยการก็จะเป็นผู้ดำเนินการฟ้องร้องคดีดังกล่าว เว้นแต่ในกรณีที่ผู้เสียหายดำเนินการฟ้องคดีเอง และในการ

⁶⁵ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 มาตรา 83.

⁶⁶ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 มาตรา 84.

⁶⁷ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 มาตรา 85.

⁶⁸ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 มาตรา 86.

⁶⁹ คณิต ณ นคร. เล่มเดิม. หน้า 4.

ฟ้องคดีนั้น ไม่ว่าจะ เป็นพนักงานอัยการฟ้องหรือผู้เสียหายฟ้องคดีเองก็ตามจะต้องทำการฟ้องภายในกำหนดอายุความ

เนื่องจากประเทศไทยใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) อายุความฟ้องคดีอาญานั้นจึงบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 ซึ่งบัญญัติว่า

ในคดีอาญา ถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนดดังต่อไปนี้ นับแต่วันกระทำความผิดเป็นอันขาดอายุความ⁷⁰

- (1) ยี่สิบปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกยี่สิบปี
- (2) สิบห้าปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าเจ็ดปีแต่ยังไม่ถึงยี่สิบปี
- (3) สิบปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าหนึ่งปีถึงเจ็ดปี
- (4) ห้าปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าหนึ่งเดือนถึงหนึ่งปี
- (5) หนึ่งปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งเดือนลงมาหรือต้องระวางโทษอย่างอื่น

ถ้าได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลแล้วผู้กระทำความผิดหลบหนีหรือวิกลจริต และศาลสั่งการพิจารณาไต่สวนเกินกำหนดดังกล่าวแล้วนับแต่วันที่หลบหนีหรือวันที่ศาลสั่งการพิจารณา ก็ให้ถือว่าเป็นอันขาดอายุความเช่นเดียวกัน

ดังนั้นกำหนดระยะเวลาของอายุความตามมาตรา 95 นั้น เป็นการดำเนินคดีอาญาขึ้นกำหนดคดี⁷¹ ซึ่งแยกออกเป็น 2 ประการคือ

- 1) อายุความในการฟ้องคดีอาญา ตามมาตรา 95 วรรคแรก
- 2) อายุความในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ตามมาตรา 95 วรรคสอง

เมื่อพิจารณาระยะเวลาของอายุความในการฟ้องคดีแล้วพบว่า ในการกำหนดอายุความฟ้องคดีอาญาในประเทศไทยนั้น หลักสำคัญที่ใช้ในการกำหนดระยะเวลาของอายุความนั้นพิจารณาจากอัตราโทษที่สัมพันธ์กับความร้ายแรงของการกระทำความผิดเป็นสำคัญ และในการพิจารณาว่าความผิดใดต้องใช้กำหนดระยะเวลาอายุความใดในมาตรา 95 (1) (2) (3) (4) หรือ (5) นั้นจะต้องพิจารณาจากอัตราโทษของความผิดนั้นๆ ทั้งนี้มิใช่การพิจารณาจากโทษตามฐานความผิดตามฟ้องของโจทก์ หากแต่พิจารณาจากโทษของฐานความผิดที่พิจารณาได้ความ⁷²

อายุความฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 95 นี้เป็นอายุความในการฟ้องคดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลไทย ไม่ว่าจะการกระทำความผิดนั้นจะได้กระทำลงในหรือนอก

⁷⁰ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95.

⁷¹ คณิต ฒ นคร. เล่มเดิม. หน้า 5.

⁷² คำพิพากษาฎีกาที่ 5949/2534 ประชุมใหญ่.

ราชอาณาจักรหากมีการฟ้องคดีต่อศาลไทย ก็จะต้องฟ้องคดีภายในกำหนดอายุความดังกล่าวด้วยเช่นกัน⁷³

2.6.2.1 การนับอายุความฟ้องคดีอาญา

การนับอายุความฟ้องอาญาตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 95 ให้นับตั้งแต่วันที่กระทำความผิด อาจมีปัญหาว่าจะนับจากวันแรกที่ลงมือกระทำความผิดตลอดไปจนถึงวันที่การกระทำอันก่อให้เกิดความผิดได้กระทำครบถ้วน ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งมีลักษณะของการกระทำเป็นความผิดต่อเนื่องกันไปหรือจะนับวันสุดท้ายที่กระทำความผิดสำเร็จ กล่าวคือ ถ้าความผิดประกอบด้วยการกระทำหลายกรรมรวมเป็นความผิดฐานหนึ่ง เช่น ชูเจ็ญ เอาทรัพย์ไป หรือหลอกลวงได้ไปซึ่งทรัพย์สิน อายุความเริ่มนับเมื่อมีการกระทำอันสุดท้ายแห่งความผิด เช่น ชูเจ็ญวันนี้ แต่เอาทรัพย์ไปในวันหลัง อายุความนับแต่วันเอาทรัพย์ไปหลอกลวงวันนี้ อีก 3 วันจึงได้ทรัพย์ไป การรับเอาทรัพย์ไปเป็นการกระทำอันสุดท้ายที่ครบองค์ประกอบเป็นความผิดขึ้น อายุความเริ่มนับแต่วันนั้น หรือ นับอายุความตั้งแต่วันที่ได้มีการชูเจ็ญแม้ยังไม่ได้ทรัพย์ไป ซึ่งเป็นการพยายามกระทำความผิด

“วันกระทำความผิด” หมายถึง วันที่การกระทำความผิดนั้นจบสิ้นลง การเริ่มนับอายุความจึงไม่ใช่เรื่องของ “ความผิดสำเร็จ”⁷⁴

“วันกระทำความผิด” จึงอาจเป็นวันแรกที่ลงมือกระทำตลอดไปจนถึงวันที่การกระทำอันก่อให้เกิดความผิดได้กระทำครบถ้วนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ และอาจมีการกระทำเป็นความผิดต่อเนื่องกันไปก็ได้⁷⁵

โดยทั่วไป “วันที่กระทำความผิดนั้นจบสิ้นลง” มักเป็นวันเดียวกับวันที่ความผิดนั้นเป็นความสำเร็จ ตัวอย่าง ความผิดฐานทำให้แท้งลูก ตามประมวลกฎหมายอาญานั้น วันกระทำความผิดมิใช่วันเริ่มทำแท้ง แต่เป็นวันที่ลูกในครรภ์ถึงแก่ความตาย

หากเริ่มนับอายุความตั้งแต่วันที่กระทำความผิดแล้ว อายุความจะนับไปจนถึงวันฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาล ก็จะเป็นการเปลี่ยนหลักในกฎหมายลักษณะอาญาเดิม ตามมาตรา 78 ที่นับจนถึงวันที่ยื่นฟ้อง เหตุนี้ถ้าได้ฟ้องต่อศาล แต่ยังไม่ได้ตัวจำเลยมายังศาลหรือขอให้ศาลขังจำเลยไว้ก่อนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 แต่ยังไม่ได้ฟ้อง ถ้าครบกำหนดอายุความเสียก่อนได้ตัวจำเลยมายังศาล หรือ ก่อนฟ้อง ก็ต้องถือว่าขาดอายุความแล้วเช่นกัน

⁷³ คำพิพากษาฎีกาที่ 909/2469.

⁷⁴ คณิต ฌ นคร. เล่มเดิม. หน้า 453.

⁷⁵ จิตติ ดิงศภัทย์. เล่มเดิม. หน้า 473.

สำหรับในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้อง จะต้องส่งตัวจำเลยพร้อมกับฟ้องเสมอ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 ถ้าวันที่อัยการฟ้องและส่งตัวจำเลยพร้อมฟ้องนั้นยังอยู่ในกำหนดอายุความตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 นับแต่วันเกิดเหตุให้ฟ้อง ถือว่าอัยการฟ้องภายในอายุความสำหรับคดีนั้นแล้ว ศาลต้องรับประทับฟ้องไว้พิจารณาต่อไป

การขอขังไว้ก่อนไม่เป็นเหตุให้อายุความสะดุดหยุดลงแต่อย่างใด เมื่อศาลมีคำสั่งขังในระหว่างสอบสวนถือว่า จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้ว แม้จำเลยหนีจากการคุมขังตามคำสั่งศาลก่อนอัยการยื่นฟ้อง อัยการข่อมฟ้องได้ โดยนับอายุความใหม่ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคสอง

ในคดีอาญาที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องเอง เพราะกฎหมายมิได้บังคับให้ผู้เสียหาย ซึ่งเป็นโจทก์ต้องส่งตัวจำเลยมาศาลพร้อมฟ้อง และฟ้องของผู้เสียหายต้องผ่านการไต่สวนมูลฟ้องของศาลเสียก่อน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165 ถ้าพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ในวันไต่สวนข้อมูลฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล

ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ ศาลมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องลับหลังจำเลยให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป กับแจ้งวันนัดไต่สวนมูลฟ้องให้จำเลยทราบ จำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้อง โดยตั้งทนายให้ซักค้านพยานโจทก์ด้วยหรือไม่ก็ได้ หรือจำเลยจะไม่มาแต่แต่งตั้งทนายมาซักค้านพยานโจทก์ก็ได้ ห้ามมิให้ศาลถามคำให้การจำเลย และก่อนที่ศาลประทับฟ้องมิให้ถือว่าจำเลยอยู่ในฐานะเช่นนั้น

ฉะนั้นในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ เมื่อได้แจ้งวันนัดให้จำเลยทราบแล้วก็น่าจะถือว่าได้ตัวจำเลยมายังศาลแล้ว มิฉะนั้นย่อมเป็นการแปลกมาก ถ้าคดีที่ฟ้องไว้แล้วตั้งแต่ยังไม่ขาดอายุความ จะขาดอายุความลงในระหว่างที่ศาลไต่สวนมูลฟ้องอยู่ แต่การแจ้งวันนัดไต่สวนมูลฟ้องโดยประกาศหนังสือพิมพ์ ไม่ถือว่าได้ตัวจำเลยมาศาล⁷⁶

หากศาลไต่สวนมูลฟ้อง หมายถึงจำเลยมาพิจารณาได้ เมื่อเกิน 10 ปี แม้ราษฎรยื่นฟ้องไว้ในอายุความ 10 ปี ก็ขาดอายุความระหว่างการไต่สวนมูลฟ้องนั่นเองถือว่าได้ตัวจำเลยมายังศาลแล้วไม่ได้⁷⁷

กรณีที่ปรากฏตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 169 “เมื่อศาลประทับฟ้องแล้ว แต่ยังไม่ได้อำนาจจำเลยมา ให้ศาลออกหมายเรียกหรือหมายจับมาแล้วแต่ควรอย่างไร เพื่อพิจารณาต่อไป” จำเลยได้รับหมายเรียกเมื่อใด น่าจะถือว่าเป็นการไต่ตัวมาศาลเมื่อนั้น ไม่จำเป็นที่

⁷⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 986/2514.

⁷⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 270/2528.

จำเลยจะต้องมาศาลตามวันในหมายเรียกนั้นแล้ว ถ้าหากรับหมายเรียกแล้วไม่มาศาล ก็ต้องถือว่าหลบหนีไป การนับอายุความก็ต้องนับใหม่ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคสอง

ส่วนในกรณีที่จับตัวได้ตามหมายจับของศาล ถือว่าเป็นการได้ตัวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 169 แล้ว เช่น จับจำเลยได้ตามหมายจับคดียังไม่ขาดอายุความ แต่กว่าจะนำตัวมาส่งศาลได้ ฟ้นกำหนดอายุความแล้ว ก็ไม่ถือว่าคดีขาดอายุความ

แต่หากเป็นการฟ้องต่อศาลที่ไม่มีอำนาจพิจารณา เมื่อมีการฟ้องคดีใหม่ในศาลที่มีเขตอำนาจ คงบังคับตามอายุความเดิม ตั้งแต่วันกระทำความผิด จนถึงวันฟ้องและส่งตัวจำเลยต่อศาลในคดีใหม่

ในกรณีที่โจทก์ฟ้องจำเลยหลายคน จำเลยบางคนรับสารภาพ ศาลสั่งให้โจทก์แยกฟ้องจำเลยที่ปฏิเสธเป็นคดีใหม่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176 หากมีการฟ้องภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด แม้ตามจริงคดีจะขาดอายุความแล้วก็ตามถือว่าโจทก์ฟ้องคดีและส่งตัวจำเลยพร้อมฟ้องภายในกำหนดอายุความในคดีเดิมแล้ว การที่ฟ้องใหม่หลังจากที่คดีขาดอายุความแล้วเป็นการปฏิบัติตามคำสั่งศาลเท่านั้น และไม่เป็นการขยายอายุความอาญาให้เป็นผลร้ายแก่จำเลย

ส่วนในกรณีที่ไม่ได้ฟ้องภายในเวลาที่ศาลกำหนด คำสั่งนั้นก็สิ้นผลแม้ฟ้องใหม่ได้ในภายหลัง ก็ต้องอยู่ในบังคับของอายุความทั่วไป

อายุความฟ้องร้องผู้กระทำความผิดนอกราชอาณาจักรไทย ที่อาจต้องรับโทษในราชอาณาจักร ต้องใช้อายุความตามประมวลกฎหมายอาญาเช่นกัน เช่น เจ้าพนักงานในสถานทูตไทยในต่างประเทศขอยกเงินหลวง⁷⁸

ในกรณีที่มีตัวการร่วมในการกระทำความผิดเดียวกันหลายคน เมื่อบางคนถูกฟ้องต่อศาลแล้ว ไม่ทำให้อายุความสำหรับคนอื่นขยายออกไปด้วย⁷⁹

อายุความอาญามีได้กำหนดไว้ว่า การนับอายุความให้นับอย่างไร จึงต้องนำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะ 5 ว่าด้วยระยะเวลาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 22 มาใช้บังคับ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 195/5 “กำหนดระยะเวลาเป็นสัปดาห์ เดือน หรือ ปี ให้กำหนดตามปีปฏิทิน” หรือตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/8 “ถ้าวันสุดท้ายของระยะเวลาเป็นวันหยุดทำการตามประกาศเป็นทางการหรือตามประเพณีให้นับวันที่เริ่มต้นทำการใหม่ต่อจากวันที่หยุดทำการนั้นเป็นวันสุดท้ายของระยะเวลา”

⁷⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 909/2469.

⁷⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1220/2462.

2.6.2.2 การนับอายุความการกระทำผิดความผิดกรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบท

ในกรณีการนับอายุความการกระทำผิดความผิดกรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบทนั้น⁸⁰ ได้ชี้ขาดไว้ปรากฏดังนี้ ข้อเท็จจริงได้ความว่าการกระทำของผู้ต้องหาเป็นความผิดฐานขบถโดยประมาท เป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัสและมีผู้อื่นถึงแก่ความตาย หลบหนี ไม่หยุดช่วยเหลือ ไม่แสดงตัว และไม่แจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ใกล้เคียง ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 และมาตรา 300 พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 และมาตรา 160 วรรคแรก ผู้ต้องหามอบตัวต่อพนักงานสอบสวนภายหลังเกิดเหตุถึง 2 เดือน จึงชี้ขาดให้ฟ้องผู้ต้องหา

ส่วนความผิดฐานขบถโดยประมาท นำหาวาดเสีย อันอาจเกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กาย ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 43 มาตรา 157 ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 390 มีอายุความฟ้องร้องเพียง 1 ปี คดีจึงขาดอายุความฟ้องร้องแล้ว จึงสั่งยุติการดำเนินคดีแก่ผู้ต้องหาในฐานความผิดดังกล่าว

ตามคำชี้ขาดความเห็นแย้งนี้ มีปัญหาเรื่องการกระทำกรรมเดียวกันในความผิดเดียวกันนั้น จะวินิจฉัยแบ่งแยกกฎหมายออกมากว่า เป็นการขาดอายุความได้หรือไม่ เพราะถ้าเป็นความผิดหลายกระทงหรือหลายกรรม ซึ่งไม่ใช่กรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบทแล้ว สำหรับกระทงใดที่ขาดอายุความนั้นก็ยังสามารถดำเนินคดีกับกระทงอื่นที่ยังไม่ขาดอายุความได้ เพราะแต่ละความผิดนั้นแยกออกจากกันไป ซึ่งในการพิพากษาคดีศาลก็จะต้องเรียงกระทงลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 91 เมื่อมีการเรียงกระทงลงโทษ กระทงความผิดใดที่ขาดอายุความก็ไม่สามารถลงโทษได้ หรือไม่สามารถที่จะเอามาเรียงเป็นกระทงลงโทษรวมไปได้จึงสามารถชี้ได้ว่ากระทงใดขาดอายุความได้

สำหรับความผิดกรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบทนั้น ในความผิดที่เห็นว่าขาดอายุความนั้นจะกลมกลืนกันไปกับกรรมใหญ่ที่ยังไม่ขาดอายุความ ก็ต้องถือว่าเป็นการกระทำอันเดียวกันอยู่ไม่อาจจะแยกการกระทำออกจากกันได้ จึงไม่มีทางที่จะวินิจฉัยว่าการกระทำส่วนหนึ่งนั้นขาดอายุความได้แล้ว เพราะกรรมใหญ่ที่เป็นการกระทำนั้นไม่ได้ขาดอายุความ การกระทำนั้นก็ยังเป็นการกระทำอยู่ไม่ได้แยกเป็นหลายการกระทำ จะพิจารณาความผิดเล็กน้อยขาดอายุความแล้ว ซึ่งเป็นผลของการกระทำไม่ใช่เป็นการกระทำ เมื่อผลของการกระทำที่สำคัญไม่ขาดอายุความจะพิจารณาความผิดฐานเล็กน้อยขาดอายุความไม่ได้ การกระทำที่เป็นกรรมเดียวนั้นจะไม่สามารถแยกพิจารณาได้เลยเพราะหากวินิจฉัยในความผิดที่มีโทษต่ำกว่าถึงที่สุดไปแล้ว ในกรรมเดียวกันนั้นบทที่มีโทษ

⁸⁰ จิตติ เจริญจำ. (2538). ชี้ขาดความเห็นแย้งความผิดฐานขบถโดยประมาทและอายุความฟ้องร้อง. อัยการนิเทศ, เล่มที่ 57. หน้า 51 - 52.

หนักก็ต้องยุติไปด้วย เพราะเป็นการวินิจฉัยซ้ำเหมือนกับในเรื่องการฟ้องซ้ำ แต่การฟ้องโทษสูงนั้น ยังมีได้ฟ้องและโทษต่ำก็ยังไม่ได้ฟ้อง ข้อนี้ขอมไม่ห้ามที่จะยังฟ้องในบทที่มีโทษสูงได้

ดังนั้น ในปัญหาตามคำชี้ขาดความเห็นแย้งเรื่องนี้ ในความผิดฐานขับรถโดยประมาท หวาดเสียวตามพระราชบัญญัติจราจรทางบกและประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 390 ย่อมเป็นความผิดกรรมเดียวกับขับรถโดยประมาท ซึ่งขับรถโดยหวาดเสียวและเป็นเหตุให้คนตายหาใช่คนละกรรมกันไม่ แม้ความผิดที่มีโทษต่ำจะขาดอายุความก็ตาม แต่การกระทำนั้นจริงๆ ยังไม่ขาดอายุความในความผิดที่มีโทษหนักแต่อย่างไร และสามารถอ้างบทลงโทษในบทที่มีโทษต่ำได้ เมื่อฟ้องรวมกันไปกับบทที่มีโทษหนัก ดังนั้นจึงยังไม่สมควรคว่นวินิจฉัยว่ากรรมที่มีโทษเบาขาดอายุความแล้ว ควรจะนำไปอ้างเป็นการกระทำเดียวกับการฟ้องในบทที่มีโทษหนักด้วย

2.6.2.3 การนับอายุความกรณีความผิดต่อเนื่อง

กฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับทางดำรานั้น มีความผิดที่แยกไว้ประเภทหนึ่ง คือ ความผิดต่อเนื่อง (delits continus, sucecessifs) อันเป็นลักษณะหนึ่งของความผิดซ้ำซ้อนที่เกิดจากการกระทำหลายอันซึ่งมีลักษณะต่างๆ กัน โดยความผิดต่อเนื่องนี้จัดว่าเป็นลักษณะหนึ่ง สำหรับความผิดต่อเนื่องตามความหมายที่นี้หมายถึง เกิดจากการกระทำที่มีสภาพติดต่อกันคงตัวอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่งตลอดระชาเวลานั้นยังเป็นการกระทำที่ต่อเนื่องกันอยู่ และเป็นความผิดสำเร็จเมื่อพ้นระยะเวลา นั้นแล้ว เช่น ปิดประกาศข้อความหมิ่นประมาท เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 326 และมาตรา 328 อยู่ตลอดเวลาจนกว่าจะเอาประกาศนั้นลง อายุความเริ่มนับแต่วันปลดประกาศลง⁸¹ หรือความผิดฐานจับคนเรียกค่าไถ่จับในเขตมาเลเซียพาไปคุมตัวไว้ผ่านเข้ามาในเขตแดนไทย ด้วย เป็นความผิดต่อเนื่องตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 313⁸²

จะเห็นได้ว่า เมื่อเป็นความผิดต่อเนื่องแล้วอายุความทางอาญาจะเริ่มต้นตั้งแต่การสิ้นสุดระยะเวลาที่ต่อเนื่องมานั้น ไม่ใช่ นับอายุความตั้งแต่เริ่มต้นกระทำความผิดเพราะตลอดระยะเวลาชั่วระยะหนึ่งนั้น ยังคงเป็นความผิดที่กำลังกระทำอยู่จึงไม่อาจจะนับอายุความได้

กรณีความผิดต่อเนื่องนี้ จะเรียกว่าเป็นข้อยกเว้นการนับอายุความก็ได้ เพราะวันกระทำผิดมีอยู่ตลอดไป จนกระทั่งเมื่อฐานะที่เป็นผิดกฎหมายได้สิ้นสุดลง เช่น กรณีมีอาวุธปืนในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต วันกระทำความผิดคือ ทุกๆ วันที่มีปืนในครอบครอง จนกว่าเป็น นั้นจะพ้นจากความครอบครองไป

ตัวอย่างกรณีที่เป็นความผิดต่อเนื่อง เช่น

⁸¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 2272/2527.

⁸² คำพิพากษาฎีกาที่ 1586/2526.

คำพิพากษาฎีกาที่ 3017/2524 ที่พิพากษาเป็นที่สาธารณะประโยชน์ ซึ่งจำเลยเข้ายึดถือครอบครองหลังจากประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับแล้วโดยจำเลยมิได้มีสิทธิครอบครองและมิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายการกระทำของจำเลย จึงฝ่าฝืนประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 9 และเป็นความผิดต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน คดีไม่ขาดอายุความ

คำพิพากษาฎีกาที่ 461-465/2520 บุกรุกเข้าไปยึดถือทำนาในที่ป่าซึ่งมี น.ส. 2 เพื่อรับสิทธิตามระเบียบการจัดที่ดินเพื่อประชาชน เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 9 และมาตรา 108 ทวิ วรรคแรกเป็นความผิดต่อเนื่อง อายุความนับแต่วันหยุดครอบครอง

คำพิพากษาฎีกาที่ 808/2520 คนต่างด้าวเข้ามาในราชอาณาจักรโดยใช้หนังสือเดินทางของบุคคลอื่น และแจ้งต่อเจ้าหน้าที่กองตรวจคนเข้าเมืองและตำรวจว่าตนเป็นคนที่มีชื่อในหนังสือเดินทางนั้น ความผิดฐานแจ้งความเท็จนับอายุความตั้งแต่วันแจ้งความไม่ใช่วันที่เจ้าพนักงานรู้ว่ามีกรกระทำผิดส่วนการอยู่ในราชอาณาจักรโดยมิชอบด้วยกฎหมายเป็นความผิดต่อเนื่องตลอดเวลา จึงไม่ขาดอายุความ

คำพิพากษาฎีกาที่ 1654/2512 ความผิดฐานก่อสร้างอาคารโดยไม่รับอนุญาต ตามมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมการก่อสร้างอาคาร 2479 จะเกิดเป็นความผิดขึ้นเริ่มแต่วันทำการก่อสร้างต่อเนื่องกันจนถึงวันทำการปลูกสร้างอาคารเสร็จ อายุความฟ้องร้องยอมนับถัดจากวันที่ปลูกสร้างอาคารเสร็จลง หากความผิดนั้นจะต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลาที่ผู้กระทำความผิดยังไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานไม่

มีข้อสังเกตว่าความผิดต่อเนื่องนี้ ต้องเป็นความผิดสำเร็จแล้ว และมีการกระทำผิดต่อเนื่องกันไปไม่ขาดตอน อายุความจึงไม่เริ่มนับ แต่ถ้าความผิดนั้นสำเร็จและขาดตอนลงเมื่อใด เช่น ถูกจับดำเนินคดี ถือว่าคดีนั้นยังมีได้เริ่มนับอายุความ หรือหยุดครอบครองที่หวงห้ามโดยไม่ได้รับอนุญาตเมื่อใด อายุความจะเริ่มนับแต่นั้นไป ถ้ายังไม่เป็นความผิดสำเร็จ เป็นกรณีทั่วไปดังกล่าวมาข้างต้น ไม่มีปัญหาเรื่องความผิดต่อเนื่อง เช่น ถ้าการกระทำยุติลงเมื่อใด ถ้ายังไม่เป็นความผิดสำเร็จจะพิจารณาในแง่ของเตรียมการหรือพยายามกระทำความผิดเท่านั้น และอายุความจะเริ่มนับแต่วันที่ยุติการกระทำเป็นต้นไป

2.6.2.4 วันกระทำความผิด

วันกระทำความผิดนี้เป็นส่วนสำคัญในการเริ่มนับอายุความคดีอาญา ซึ่งต้องเป็นที่เข้าใจว่าวันกระทำความผิดนั้นมีเพียงวันเดียว มิฉะนั้นจะทำให้การเริ่มนับอายุความไม่มีความแน่นอน ดังนั้น วันกระทำความผิดในกรณีนี้จึงหมายถึงวันที่การกระทำความผิดสำเร็จแล้ว เช่น ความผิดฐานออกเช็คโดยไม่มีเงิน ความผิดสำเร็จเมื่อธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน ความผิดฐานฆ่าคนตาย ความผิด

สำเร็จเมื่อมีการประทุษร้ายผู้ตายจนถึงแก่ความตาย ความผิดฐานลักทรัพย์ ความผิดสำเร็จเมื่อเอาทรัพย์ของผู้อื่นไปโดยทุจริต และการยึดถือครอบครองทรัพย์นั้น ขาดตอนจากเจ้าของแล้ว เป็นต้น

ตามปกติจะยึดเอาวันเวลาเกิดเหตุในฟ้องโจทก์เป็นหลักว่าวันใด คือ วันกระทำความผิดในคดีนั้น แต่ก็อาจมีกรณีที่จำเลยยกขึ้นต่อสู้ว่า วันเกิดเหตุในฟ้องมิใช่วันกระทำความผิด ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่ศาลจะต้องสืบพยานหลักฐานต่อไป

คำพิพากษาฎีกาที่ 984/2535 ความผิดตาม พระราชบัญญัติ ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค เกิดขึ้นเมื่อ ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คครั้งแรก เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2529 โจทก์จะต้องฟ้องคดีภายในสามเดือนนับแต่วันที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินครั้งแรก การที่จำเลยแก้ไขวันเดือนปีในเช็คพิพาทเป็นวันที่ 31 ธันวาคม 2531 แล้วมอบให้โจทก์ไปเรียกเก็บเงินอีกครั้งหนึ่ง แต่ธนาคารตามเช็คยังคงปฏิเสธการจ่ายเงิน เช่นเดิม จะถือว่าจำเลยกระทำความผิดครั้งใหม่ไม่ได้ โจทก์ฟ้องคดีเมื่อวันที่ 23 มกราคม 2532 เกิน 3 เดือน นับแต่วันที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินครั้งแรก จึงขาดอายุความ

ความผิดบางอย่างประกอบด้วยการกระทำหลายขั้นตอน วันกระทำความผิด คือ วันที่กระทำอันก่อให้เกิดความผิดได้กระทำครบถ้วนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ได้แก่ กรณีที่ความผิดประกอบด้วยการกระทำหลายกรรมรวมเป็นความผิดฐานหนึ่ง เช่น นื้อโกง หรือ ชิงทรัพย์ วันกระทำความผิด คือ วันที่มีการกระทำอันสุดท้ายแห่งความผิดนั้น⁸³

ความผิดฐานนื้อโกงต้องมีการหลอกลวงหรือแสดงความเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรบอกให้แจ้ง แล้วต่อมาได้ทรัพย์ไปจากผู้หลอกลวง กรณีนี้โจทก์จะบรรยายในฟ้องว่า เมื่อ วัน เดือน ปี นั้นจำเลยได้ไปหลอกลวงผู้เสียหายว่าอย่างไร ต่อมา วัน เดือน ผู้เสียหายหลงเชื่อคำหลอกลวงของจำเลย และต่อมาอีกวัน เดือน ปี หนึ่ง ผู้เสียหายได้มอบทรัพย์ให้แก่จำเลยไป ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการกระทำของจำเลยมีถึงสามขั้นตอน การกระทำความผิดฐานนื้อโกงของจำเลยในคดีนี้สำเร็จเมื่อได้ทรัพย์ไปจากผู้เสียหาย ดังนั้นวันเกิดเหตุจึงเป็นวัน เดือน ปี ที่จำเลยได้ทรัพย์ไปจากผู้เสียหายนั่นเอง อายุความคดีนี้จึงเริ่มนับแต่วันนั้นเป็นต้นไป

ความผิดฐานชิงทรัพย์ จำเลยลักทรัพย์หลายชิ้นในบ้านของผู้เสียหายเริ่มเข้าไปลักทรัพย์ตั้งแต่วันที่ 1 ลักเสร็จในวันที่ 2 ซึ่งเป็นเวลาเดียวกับเจ้าทรัพย์มาพบเข้า และทำการขัดขวาง จำเลยจึงทำร้ายผู้เสียหาย จำเลยมีความผิดฐานชิงทรัพย์ และวันกระทำความผิด คือ วันที่ 2 ที่การกระทำครบถ้วนทุกขั้นตอน เป็นความผิดฐานชิงทรัพย์

กรณีเช่นนี้ต้องระวางว่า กรรมที่ประกอบเป็นความผิดอยู่ในกำหนดอายุความครบถ้วนทุกกรรม ถ้ากรรมที่อยู่ภายในกำหนดอายุความไม่ครบถ้วนที่จะประกอบเป็นความผิด ก็ต้องถือว่า

⁸³ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. เล่มเดิม. หน้า 548.

ขาดอายุความ เช่นถ้ามีการชู้หรือหลอกหลวงหลายครั้ง การกระทำครั้งแรกขาดอายุความ แต่ยังมี การชู้หรือหลอกครั้งหลังอยู่ในอายุความ ความผิดนั้นก็ไม่ได้ขาดอายุความ แต่ถ้าการชู้หรือหลอกทุกครั้งขาดอายุความหมดแล้ว แม้การได้ทรัพย์ไปยังไม่ขาดอายุความ ก็ต้องถือว่าความผิดทั้งฐานขาดอายุความแล้ว เพราะไม่มี การชู้หรือหลอกกระทำในอายุความเลย

การลักทรัพย์โดยการกระทำอยู่เรื่อยๆ อายุความนับตั้งแต่วันลักทรัพย์ชิ้นสุดท้าย กรณีเช่นนี้ความผิดฐานลักทรัพย์สำเร็จตั้งแต่ลักทรัพย์ชิ้นแรก แต่ยังไม่สิ้นสุดจนกว่าจะลักทรัพย์ชิ้นสุดท้าย แม้การลักทรัพย์ครั้งแรกจะขาดอายุความ การลักทรัพย์ครั้งถัดไปอาจยังไม่ขาดอายุความก็ได้ กรณีเช่นนี้ถือเป็นความผิดกรรมเดียว และถือว่าไม่ขาดอายุความ เพราะจะแยกออกเป็นหลายกรรมต่างกัน ไม่ได้จริง แต่เป็นที่แน่นอนว่า ถ้าโจทก์ฟ้องเฉพาะวันที่ขาดอายุความแล้ว ศาลก็ต้องยกฟ้องอยู่เอง

การพยายามกระทำความผิด ถือเป็นข้อยกเว้น เพราะถือว่า ความผิดยังไม่สำเร็จ ดังนั้นการพยายามกระทำความผิดอายุความจึงเริ่มนับแต่วันที่ การกระทำชิ้นสุดท้ายก่อนที่จะยุติเพราะกระทำไม่สำเร็จ หรือไม่บรรลุตามเจตนา ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 80 หรือ มาตรา 81 แล้วแต่กรณี ตามปกติการกระทำทั่วไปมักรู้ผลว่าสำเร็จหรือไม่ในวันเดียวกัน เช่น

ความผิดฐานลักทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย หรือฆ่าคนตาย การกระทำจะเป็นความผิดสำเร็จหรือเพียงขั้นพยายามมักจะรู้ผลในวันเวลาเดียวกัน ถ้าเอาทรัพย์ของเขาไปโดยทุจริต แต่เอาไปไม่ได้เพราะเขาขัดแย้งกันไปทันที หรือเล็งกระบอกปืนยิง แต่เขาหลบทันหรือยิงถูกที่ไม่สำคัญจึงไม่ตาย เช่นนี้จะเห็นว่า วันเกิดเหตุที่ความผิดสำเร็จหรือเพียงขั้นพยายามจะไม่แตกต่างกันเลย จึงนับแต่วันเกิดเหตุนั้นได้เหมือนกับทั้งความผิดสำเร็จหรือขั้นพยายาม

ในกรณีความผิดบางประเภทที่ต้องมีการกระทำหลายขั้นตอน เช่น วางแผนฆ่าคน มีการจ้างวานใช้ และการเตรียมการล่วงหน้า หรือการวางแผนฉ้อโกงเงินในธนาคารหรือการหลอกซื้อหรือหลอกขายที่ดินราคาแพง มักจะมีการวางแผนหลอกหลวงหลายขั้นตอนเหล่านี้ ถ้ากระทำไปไม่ตลอดเป็นความผิดสำเร็จ ก็ต้องดูว่าการกระทำยุติลงตอนใด วันที่การกระทำยุติลงนั้น ซึ่งเป็นความผิดฐานพยายาม ตามกฎหมายแล้ว คือวันเริ่มนับอายุความ

ถ้าการกระทำยุติลงนั้นยังไม่ถึงขั้นลงมือ ก็ไม่ผิดฐานพยายามกระทำความผิด แต่เป็นเพียงขั้นเตรียมการเพื่อการกระทำความผิดเท่านั้น เช่น เตรียมการเพื่อกระทำความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็เป็นความผิดแล้ว ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 107 มาตรา 108 และมาตรา 109

การสะสมกำลังพลหรืออาวุธ เตรียมการอื่นใดหรือสมคบกันเพื่อเป็นกบฏ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 114 หรือ เตรียมเพื่อกระทำความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายนอก

ราชอาณาจักร ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 128 หรือ ตรีเตรียมการเพื่อวางเพลิงเผาทรัพย์ ของผู้อื่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 219 เหล่านี้เป็นความผิดฐานตรีเตรียมการ ซึ่ง กฎหมายเอาผิด จึงเริ่มนับอายุความตั้งแต่วันตรีเตรียมนั้น แต่วันเกิดเหตุกระทำผิดฐานตรีเตรียม การนี้ ตามปกติจะมีหลายวันต่อเนื่องกัน ในการฟ้องโจทก์จะบรรยายว่าระหว่าง วัน เดือน ปี นี้ ถึง วัน เดือน ปี นั้น เวลากลางวัน และเวลากลางคืนติดต่อกันตลอดมา จำเลยได้ตรีเตรียมการเพื่อ กระทำความผิดฐานวางเพลิงเผาทรัพย์ของผู้อื่น หรือตรีเตรียมการเพื่อเป็นกบฏ เช่นนี้ ถือว่าวัน เวลาเหล่านั้นเป็นกระทำความผิด แต่จะเริ่มนับอายุความตั้งแต่วันที่การตรีเตรียมการยุติลงเป็น ต้นไป

อย่างไรก็ตาม ความยากลำบากประการหนึ่งในการวินิจฉัยความรับผิดทางอาญา คือ อย่างไรจึงจะถือว่าเป็นการ “พยายาม” กระทำความผิด และอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นแต่เพียงการ “ตรีเตรียม” กระทำความผิด⁸⁴

ด้วยกฎหมายอาญาของนานาประเทศ มักจะมีได้ให้ความหมายของการ “พยายาม” กระทำความผิดไว้ โดยบัญญัติไว้แต่เพียงว่าการพยายามกระทำความผิดผู้กระทำจะต้องรับโทษจึง เป็นหน้าที่ของศาล หรือนักนิติศาสตร์ ที่จะต้องอธิบายความหมายของการพยายามกระทำความผิด เช่น ศาลอังกฤษใช้ “หลักความใกล้ชิดต่อผล” (The Proximity Rule) ซึ่งหมายความว่า หากผู้กระทำ ได้ “กระทำการขั้นสุดท้าย” (The last act) ซึ่งเขาประสงค์ที่จะกระทำเพื่อที่จะให้ความผิดเกิดขึ้น แล้ว การกระทำของเขาก็ถือว่า “ใกล้ชิด” ต่อความผิดนั้นอันถือได้ว่าเป็นการพยายามกระทำ ความผิดแล้ว⁸⁵ หลักการดังกล่าว ศาลไทยก็ยึดถือเป็นแนวทางในการวินิจฉัยเรื่องการพยายามกระทำ ความผิดเช่นเดียวกัน โดยในคำพิพากษาฎีกาที่ 1203/2491 ได้วางหลักไว้ว่าการพยายามกระทำ ความผิด คือ การกระทำที่ “ได้กระทำลงจนใกล้ชิดกับผลสำเร็จอันพึงเห็นได้ประจักษ์แล้ว” คำ พิพากษาฎีกาต่อ ๆ มา เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 1154/2533 ก็ได้ยืนยันหลักดังกล่าวนี้โดยศาลฎีกาได้ กล่าวว่าการกระทำของจำเลยดังกล่าว จึงเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการดำเนินการพาผู้เสียหายทั้งสอง ออกไปจากประเทศไทย เพื่อการรับจ้างให้เขาทำเมฆกรรม เป็นการกระทำที่ใกล้ชิดต่อความสำเร็จ ที่จะเกิดขึ้นจึงต้องถือว่า การกระทำของจำเลย นั้น ขึ้นตรีเตรียมการเข้าสู่การลงมือกระทำความผิด แล้ว

⁸⁴ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2539). *แนวความคิดเรื่อง การลงมือกระทำผิดตามกฎหมายอาญาอเมริกัน : หลักการกระทำขั้นตอนสำคัญ*. บทบัญญัติ. หน้า 21.

⁸⁵ Glanville Williams, *Criminal law; The General Part*, 2d ed. (London :Stevens & Sons, 1961). PP. 622 - 629. อ้างถึงใน คณิต ณ นคร. (2556). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. หน้า 450.

2.6.3 ผลของอายุความฟ้องคดีอาญา

อายุความถือว่าเป็นบทบัญญัติกฎหมายที่สำคัญอย่างยิ่งเพราะหากล่วงเลยระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไปแล้วก็ไม่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีได้อีกต่อไปหรือที่เรียกว่า “คดีขาดอายุความ” ดังนั้น ผลของอายุความฟ้องคดีอาญานั้น ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินคดีอาญา ทั้งในชั้นก่อนการฟ้องคดีหรือชั้นกระบวนการพิจารณาคดีในศาล กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้เลย

2.6.3.1 ในชั้นพนักงานสอบสวน

ผลเกี่ยวกับพนักงานสอบสวน ถ้าปรากฏว่าคดีอาญาใดขาดอายุความแล้ว พนักงานสอบสวนจะไม่สอบสวนก็ได้ เฉพาะคดีความผิดอันยอมความได้หรือความผิดต่อส่วนตัว ถ้าปรากฏว่าผู้เสียหายมาร้องทุกข์ เมื่อเกินสามเดือนนับแต่วันรู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิดแล้ว พนักงานสอบสวนจะไม่สอบสวนก็ได้ เพราะถือว่าร้องทุกข์เกินสามเดือน กรณีดังกล่าวถือเสมือนว่าไม่ได้มีการร้องทุกข์เลย ต้องห้ามมิให้สอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121 วรรคสอง

ถ้ามีการออกหมายจับผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งพนักงานสอบสวนหรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจมีหน้าที่ต้องจัดการตามหมายจับนั้นและปรากฏว่าความผิดตามหมายจับนั้นขาดอายุความแล้ว ถือว่าหมายจับนั้นหมดสภาพบังคับไปด้วย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 68 การสอบสวนก็ต้องยุติ การควบคุมก็มีต่อไปไม่ได้

2.6.3.2 ในชั้นพนักงานอัยการ

ผลเกี่ยวกับอัยการ ถ้าคดีอาญานั้นขาดอายุความแล้ว สิทธินำคดีอาญาไปฟ้องของอัยการเป็นอันระงับไปการนี้อัยการจะตั้งว่า “สิทธิฟ้องคดีอาญาระงับเพราะคดีขาดอายุความยุติการดำเนินคดี” โดยไม่ต้องปฏิบัติตาม มาตรา 145 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 ข้อ 29

2.6.3.3 ในชั้นศาล

ผลเกี่ยวกับศาล ถ้าปรากฏว่าคดีที่โจทก์ฟ้องขาดอายุความแล้ว ศาลต้องพิพากษายกฟ้อง แม้จำเลยจะไม่อ้างขึ้น หากข้อเท็จจริงว่าคดีโจทก์ขาดอายุความแล้วนั้นปรากฏแก่ศาลเองไม่ว่าจะในศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์ หรือชั้นฎีกา ศาลก็ยกข้อว่าขาดอายุความขึ้นเองได้ เพราะเป็นข้อที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน⁸⁶

⁸⁶ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 มาตรา 86 “ศาลจะยกอายุความและกำหนดเวลาล่วงเลยการลงอาญาขึ้นใช้ แม้ผู้ต้องหาได้ร้องขอ โดยเหตุนี้โจทก์จึงต้องนำสืบว่าคดีไม่ขาดอายุความ ถ้าเป็นที่สงสัยว่าคดีขาดอายุความหรือไม่ ศาลยกฟ้อง”

อายุความนี้ รวมทั้งอายุความทั่วไปในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 และอายุความต้องร้องทุกข์ในคดีความผิดอันยอมความได้ตามมาตรา 96 และกำหนดเวลาล่วงเลยการลงโทษ ตามมาตรา 98 ด้วย

ดังนั้น ถ้าโจทก์ฟ้องในขณะที่คดียังไม่ขาดอายุความ แต่ระหว่างพิจารณาของศาลชั้นต้นปรากฏว่าคดีขาดอายุความแล้ว หรือขาดอายุความระหว่างคดีอยู่ในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาเช่นนี้ถือว่าศาลชั้นต้น มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้นต่อไปได้จนถึงที่สุดส่วนกรณีที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 บัญญัติว่า ถ้าศาลเห็นว่าคดีขาดอายุความแล้วให้พิพากษายกฟ้องปล่อยจำเลยไปนั้น เป็นกรณีที่ในขณะที่โจทก์ฟ้อง ทั้งโจทก์และศาลเห็นว่ายังไม่ขาดอายุความ ศาลจึงสั่งประทับฟ้องโจทก์ไว้พิจารณาต่อไป แล้วในชั้นพิจารณาสืบพยาน โจทก์จำเลย มีข้อเท็จจริงปรากฏขึ้นว่าคดีนั้นขาดอายุความแล้วให้ศาลพิจารณายกฟ้องปล่อยจำเลยไป

แต่ถ้าฟ้องของโจทก์ได้กระทำโดยมีสิทธิฟ้อง แต่มาขาดอายุความลงภายหลังเพราะวิกลจริต ศาลจะไม่ยกฟ้อง แต่มีคำสั่งจำหน่ายคดี เพราะสิทธินำคดีมาฟ้องระงับไปทำนองเดียวกัน จำเลยตายระหว่างพิจารณา

กรณีราษฎรเป็นโจทก์ซึ่งศาลต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนถ้าปรากฏว่าในระหว่างไต่สวนมูลฟ้อง คดีโจทก์ขาดอายุความแล้ว แต่ในขณะที่ยื่นฟ้องยังไม่ขาดอายุความ เช่นนี้ ศาลมีอำนาจทำการไต่สวนมูลฟ้องต่อไปได้ หากศาลสั่งคดีมีมูล แต่ยังไม่ได้นำตัวจำเลยมาศาลจนขาดอายุความสำหรับความผิดนั้น ก็ถือว่าคดีขาดอายุความ เพราะประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 กำหนดไว้ว่า ถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำผิดมายังศาล คือต้องฟ้องและได้ตัวผู้กระทำผิดไปศาลพร้อมฟ้องนั้น หรือได้ตัวผู้กระทำผิดไปศาลในภายหลัง ในขณะที่คดียังไม่ขาดอายุความสำหรับความผิดนั้นๆ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 ศาลจึงจะทำการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นได้

ในส่วนของอายุความล่วงเลยการลงโทษ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 98 หรืออายุความบังคับค่าปรับตามมาตรา 99 หรืออายุความบังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัย ตามมาตรา 100 และมาตรา 101 นั้นเป็นขั้นตอนของการบังคับคดีหลังจากศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว ถ้าไปทำความผิดขึ้นภายหลัง ก็ไม่ขัดขวางแก่การที่จะใช้วิธีการกักกันตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 41 จึงเป็นเรื่องของโจทก์และกรมราชทัณฑ์ที่จะต้องคอยดูแลและติดตามให้การบังคับโทษ หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย ให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล อย่าให้ล่วงเลยอายุความที่กำหนดไว้สำหรับโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้นๆ

2.6.4 อายุความฟ้องร้องเป็นเหตุยกเว้นโทษเฉพาะตัว

ในคดีอาญามีอายุความหลักอยู่ 2 ชนิด คือ “อายุความฟ้องร้อง” และ “อายุความล่วงเลยการลงโทษ”

กฎหมายอาญาของประเทศจะบัญญัติเรื่องอายุความทั้งสองชนิดนี้ไว้ว่า การไม่ได้ผู้กระทำความผิดมาฟ้องภายในกำหนดเวลาที่ดี หรือการไม่ได้ตัวผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดมารับโทษภายในกำหนดเวลาที่ดี ทำให้รัฐหมดอำนาจที่จะดำเนินคดีหรือหมดอำนาจที่จะบังคับโทษแก่ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุด แล้วแต่กรณี⁸⁷

การที่ผู้กระทำความผิดหลบหนีจนหลุดพ้นจากเงื้อมมือของกฎหมายนั้น เป็นการที่ผู้กระทำความผิดตกอยู่ในภาวะลำบาก ซึ่งภาวะนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นภาวะที่เป็นโทษแก่ผู้กระทำความผิดอยู่แล้ว เพราะเนื่องจากผู้กระทำความผิดต้องอยู่อย่างหลบๆ ซ่อนๆ ในระหว่างนั้น เมื่อคดีขาดอายุความฟ้องร้องแล้วจึงเท่ากับเป็นเหตุการณ์ที่กฎหมายยอมยกโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดด้วยเหตุดังกล่าวนี้เอง นักนิติศาสตร์จึงมีความเห็นแบ่งเป็นสามฝ่ายดังนี้

ฝ่ายแรกเห็นว่า “อายุความฟ้องร้อง” เป็น “เหตุยกโทษให้เฉพาะตัว” และด้วยเหตุนี้เองอายุความฟ้องร้องจึงเป็นกฎหมายอาญา⁸⁸

ฝ่ายที่สองเห็นว่า การที่เวลาล่วงเลยมานานหลักการกระทำความผิดนั้นมีผลโดยตรงต่อพยานหลักฐานในคดี กล่าวคือ กำหนดเวลาที่ไต่เนิ่นนานมามากนั้นทำให้พยานหลักฐานต่างๆ นั้นสูญหายไปตามกาลเวลา เช่น ความทรงจำของพยานบุคคลที่เสื่อมถอยไป หรือพยานหลักฐานเกิดสูญหายในเวลาต่อมา ซึ่งส่งผลต่อความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมโดยตรงได้ ด้วยเหตุทางด้านพยานหลักฐานดังกล่าว “อายุความฟ้องร้อง” จึงเป็น “เงื่อนไขระงับคดี” (Prozesshindernis) และเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ฝ่ายที่สามเห็นว่า อายุความฟ้องร้องมิใช่เป็นเพียง “เงื่อนไขระงับคดี” เท่านั้น แต่เป็น “เหตุยกโทษให้เฉพาะตัว” ในขณะเดียวกันด้วย กล่าวคือ อายุความฟ้องร้องเป็นทั้งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอาญาในขณะเดียวกัน

“เหตุยกเว้นโทษเฉพาะตัว” คือ ข้อเท็จจริงที่อยู่นอกโครงสร้างของความผิดอาญาและเป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิดโดยตรงเป็นการเฉพาะตัว⁸⁹ ซึ่งเหตุยกเว้นโทษเฉพาะตัวนี้ ในกรณีที่มีข้อเท็จจริงใดข้อเท็จจริงหนึ่งเกิดขึ้นภายหลังการกระทำความผิดนั้น ในทางตำราเรียกว่า “เหตุยกโทษให้เฉพาะตัว”

⁸⁷ คณิต ฅ นคร. เล่มเดิม. หน้า 450.

⁸⁸ Vgl. Hans – Heinrich Jescheck. *Lehrbuch des Strafrechts : Allgemeiner Teil*. S. 812. อ้างถึงใน คณิต ฅ นคร. เล่มเดิม. หน้า 450.

⁸⁹ Vgl. Hans – Heinrich Jescheck. *Lehrbuch des Strafrechts : Allgemeiner Teil*. S. 812. อ้างถึงใน คณิต ฅ นคร. เล่มเดิม. หน้า 451.

“เหตุยกโทษให้เฉพาะตัว” จัดอยู่ในประเภทของ “เหตุยกเว้นโทษเฉพาะตัว” ซึ่งโดยทั่วไปบทบัญญัติในกฎหมายอาญาจะเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับความผิดอาญา (Verbrechen/Crime) และโทษ สำหรับความผิดที่เกี่ยวข้องกับเหตุยกเว้นโทษเฉพาะตัวนั้นจัดว่าเป็นบทบัญญัติที่เป็นข้อยกเว้น ทั้งนี้ เพราะตามปกติเมื่อการกระทำใดการกระทำหนึ่งเป็นการกระทำที่เป็นความผิดอาญาแล้วสมควรลงโทษสำหรับการกระทำนั้น อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีแม้จะเป็นความผิดอาญา แต่ก็อาจมีเหตุผลพิเศษที่ยังไม่สมควรลงโทษผู้กระทำความผิดผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะได้ ในกรณีนี้กฎหมายจะบัญญัติยกเว้นโทษเป็นการเฉพาะตัวผู้นั้นไว้ ซึ่งอาจเป็นการยกเว้นโทษให้ทั้งหมด หรือยกเว้นโทษให้บางส่วนก็ได้

เหตุยกโทษให้เฉพาะตัว คือ ข้อเท็จจริงแห่งเรื่องในตัวผู้กระทำความผิดที่ไม่ขึ้นอยู่กับความผิดกฎหมายและความชั่ว (Schuld) ที่ย้อนหลังไปจัดการลงโทษซึ่งมีอยู่เดิมออกไป เพราะความสมควรลงโทษซึ่งมีอยู่แต่เดิมนั้น ไม่มีอีกต่อไปแล้ว เช่น การถอนตัวจากการพยายามกระทำความผิดตามมาตรา 82 กล่าวคือ การที่กฎหมายบัญญัติเหตุยกโทษให้เฉพาะตัวกรณีการถอนตัวจากการพยายามกระทำความผิดก็เพราะกฎหมายเห็นว่า เนื่องจากการทำดีของผู้กระทำความผิดจึงควรที่จะยกโทษให้ผู้กระทำความผิด และโดยการทำความดีของผู้กระทำความผิดทำให้วัตถุประสงค์ของการลงโทษเป็นอันตกไปอีกด้วย

สำหรับการขาดอายุความฟ้องร้องนั้นเป็นทั้ง “เหตุยกโทษให้เฉพาะตัว” ซึ่งเป็นกฎหมายอาญา และในขณะเดียวกันก็เป็น “เงื่อนไขระงับคดี” ซึ่งเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอีกด้วย การขาดอายุความฟ้องร้องจึงมีลักษณะผสม กล่าวคือ เป็นทั้งกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในขณะเดียวกัน

2.6.5 อายุความเป็นกฎหมายอาญาสารบัญญัติหรือวิธีสบัญญัติ

การกระทำความผิดอาญาเป็นการกระทำที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและกระทบต่อรัฐ เพราะความผิดอาญาเป็นความผิดที่กระทำต่อชีวิต ร่างกายและทรัพย์สิน ผู้กระทำความผิดอาญาจึงควรได้รับโทษตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้เพื่อเป็นการปกป้องและคุ้มครองสังคมให้อยู่อย่างปกติสุข เจ้าพนักงานของรัฐจึงมีหน้าที่ในการดูแลความปลอดภัยในสังคมและเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น อีกทั้งเจ้าพนักงานของรัฐมีหน้าที่ในการจับกุมผู้กระทำผิดมาดำเนินคดีตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ระยะเวลาการดำเนินคดีจะต้องกระทำโดยเร็ว มิฉะนั้นอาจเกินกำหนดระยะเวลาที่กฎหมายให้อำนาจในการดำเนินคดีหรือที่เรียกว่า “ขาดอายุความ”

บทบัญญัติในเรื่องอายุความในคดีอาญานั้นได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 95 ถึงมาตรา 101 และอายุความฟ้องร้องคดีอาญานั้นได้บัญญัติไว้ในมาตรา 95 ซึ่งเป็น

อายุความในความผิดต่ออาญาแผ่นดินหรือความผิดอันยอมความมิได้ และมาตรา 96 เป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือในความผิดที่ยอมความได้นั้นเอง

อายุความในคดีอาญาได้ถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาสารบัญญัติ เพราะเนื่องจากประมวลกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายกำหนดความผิดและกำหนดโทษเพื่อที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด ดังที่ได้บัญญัติไว้ใน มาตรา 2 ซึ่งได้บัญญัติว่า “บุคคลจะต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำความผิดนั้นบัญญัติเป็นความผิด และกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย”

ถ้อยคำในมาตรา 2 ที่ว่า “กฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำ” นั้นแสดงถึงว่ากฎหมายอาญาไม่มีผลย้อนหลังนั่นเอง

การกระทำที่บุคคลจักต้องรับโทษเป็นการกระทำที่เป็นความผิดอาญาตามกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะนั้น ถ้าในขณะกระทำยังไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดอาญา แต่มาบัญญัติขึ้นในภายหลังก็จะลงโทษการกระทำอันก่อนที่มีกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดอาญาไม่ได้ กล่าวคือ กฎหมายอาญาเมื่อบัญญัติขึ้นแล้วย่อมมีผลบังคับในปัจจุบันและอนาคตเท่านั้น ไม่มีผลย้อนหลังไปบังคับถึงการกระทำในอดีตด้วย เวลาคณะที่การกระทำได้ถูกกระทำลงจึงเป็นสาระสำคัญในการใช้กฎหมายอาญา⁹⁰

เวลาที่การกระทำได้ถูกกระทำลงนั้น หมายถึง เวลาขณะที่ผู้กระทำความผิดหรือผู้ใช้หรือผู้สนับสนุนได้กระทำนั้น และในกรณีงดเว้นการที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผล หรือละเว้นการกระทำ หมายถึง เวลาที่ควรกระทำ ส่วนผลของการกระทำจะเกิดขึ้นหรือไม่ ไม่เป็นสำคัญ⁹¹

ถ้าตามบทบัญญัติกฎหมายที่บัญญัติในภายหลัง การกระทำเช่นนั้นตามกฎหมายได้บัญญัติไว้ไม่มีความผิดต่อไป กฎหมายให้ผู้กระทำนั้นพ้นจากการเป็นผู้กระทำความผิด และถ้าได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษแล้ว กฎหมายให้ถือว่าผู้นั้นไม่เคยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดนั้น ถ้าได้รับโทษอยู่ก็ให้การลงโทษนั้นสิ้นสุดลง

การห้ามใช้กฎหมายอาญาย้อนหลังนี้ ห้ามตลอดถึงการใช้มาตรการบังคับอื่นๆ ในทางอาญาด้วย เช่น มาตรการที่อาจใช้ในความผิดอาญาฐานหมิ่นประมาท เป็นต้น แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงวิธีการเพื่อความปลอดภัยด้วย

การห้ามใช้กฎหมายอาญาย้อนหลังนี้มีข้อยกเว้นที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ถ้ากฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำความผิดแตกต่างกับกฎหมายที่ใช้ภายหลังการกระทำความผิด กฎหมาย

⁹⁰ คณิต ฅ นคร. (2556). *ประมวลกฎหมายอาญา หลักกฎหมายและพื้นฐานความเข้าใจ*. หน้า 249.

⁹¹ อรุณี อนันตชัยศิลป์. (2542). *อายุความในคดีอาญา*. หน้า 32 .

ให้ใช้กฎหมายในส่วนที่เป็นคุณแก่ผู้กระทำความผิด⁹² และกฎหมายที่เป็นคุณแก่ผู้กระทำความผิดนั้นหมายถึง กฎหมายที่ใช้ในกรณีอาชญากรรมผู้กระทำความผิดได้เบาที่สุด

การห้ามใช้กฎหมายย้อนหลังนี้ หมายถึงการห้ามใช้กฎหมายอาญาสารบัญญัติเท่านั้น แต่กฎหมายวิธีสบัญญัติ หรือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ตกอยู่ในข้อห้ามนี้แม้ว่ากฎหมายจะใช้คำว่า “ไม่ว่าทางใด” ก็ตาม เช่น การที่กฎหมายบัญญัติขยายเวลาของอายุความจาก 10 ปี เป็น 20 ปี ย่อมมีผลย้อนหลังได้แม้จะมีลักษณะเป็นโทษแก่ผู้กระทำก็ตาม เพราะอายุความเป็นเรื่องของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁹³

อย่างไรก็ตาม มีนักนิติศาสตร์มีความเห็นที่แตกต่างกันออกไปว่า “อายุความ” นั้นแม้จะบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาสารบัญญัติแต่ก็ถือว่าเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ ซึ่งนักนิติศาสตร์เหล่านี้มีความเห็นแบ่งเป็นสามฝ่ายดังนี้

ฝ่ายแรกเห็นว่า “อายุความฟ้องร้อง” เป็น “เหตุยกโทษให้เฉพาะตัว” และด้วยเหตุนี้เองอายุความฟ้องร้องจึงเป็นกฎหมายอาญา⁹⁴

ฝ่ายที่สองเห็นว่า การที่เวลาล่วงเลยมานานหลักการกระทำความผิดนั้นมิผลโดยตรงต่อพยานหลักฐานในคดี กล่าวคือ กำหนดเวลาที่ไต่เนิ่นนานมามากนั้นทำให้พยานหลักฐานต่างๆ นั้นสูญหายไปตามกาลเวลา เช่น ความทรงจำของพยานบุคคลที่เสื่อมถอยไป หรือพยานหลักฐานเกิดสูญหายในเวลาต่อมา ซึ่งส่งผลต่อความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมโดยตรงได้ ด้วยเหตุทางด้านพยานหลักฐานดังกล่าว “อายุความฟ้องร้อง” จึงเป็น “เงื่อนไขระงับคดี” (Prozesshindernis) และเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ฝ่ายที่สามเห็นว่า อายุความฟ้องร้องมิใช่เป็นเพียง “เงื่อนไขระงับคดี” เท่านั้น แต่เป็น “เหตุยกโทษให้เฉพาะตัว” ในขณะเดียวกันด้วย กล่าวคือ อายุความฟ้องร้องเป็นทั้งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอาญาในขณะเดียวกัน

ในประเทศฝรั่งเศส กฎหมายที่เกี่ยวกับอายุความเคยมีปัญหาถกเถียงกันว่า เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ หรือกฎหมายสารบัญญัติ ซึ่งแต่เดิมความเห็นนักกฎหมายและคำพิพากษาของศาลเคยถือว่าเป็นกฎหมายสารบัญญัติ เพราะไม่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาแต่มีผลทำให้ความผิดนั้นลงโทษไม่ได้

⁹² ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 3 วรรคหนึ่ง.

⁹³ คณิต ณ นคร. เล่มเดิม. หน้า 450.

⁹⁴ Vgl. Hans – Heinrich Jescheck. *Lehrbuch des Strafrechts : Allgemeiner Teil.* S. 812 อ้างถึงใน คณิต ณ นคร. เล่มเดิม. หน้า 450.

จึงถือกันว่าถ้ากฎหมายใหม่เบากว่าคือ อายุความสั้นลงกว่าเดิม ก็มีผลย้อนหลังได้ ถ้ากฎหมายใหม่หนักกว่า คือ อายุความยาวขึ้นก็ไม่มีผลย้อนหลัง⁹⁵

แต่ต่อมาได้มีคำพิพากษากลับหลักเดิม โดยถือว่า กฎหมายเกี่ยวกับอายุความเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ จึงใช้บังคับกับอายุความที่กำลังเดินอยู่ได้ทันที กระทรวงยุติธรรมฝรั่งเศสก็มีความเห็นเช่นเดียวกันนี้ และนักกฎหมายส่วนใหญ่ก็มีความเห็นว่าอายุความนั้นมิได้มีขึ้นเพื่อประโยชน์ของผู้ต้องหา แต่มีขึ้นเพื่อประโยชน์ของสังคม

ดังนั้นในปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า เหล่านักนิติศาสตร์ของประเทศเยอรมันต่างก็มีความเห็นที่ว่า อายุความฟ้องร้องมิใช่เป็นเพียง “เงื่อนไขระงับคดี” เท่านั้น แต่เป็น“เหตุยกโทษให้เฉพาะตัว” ในขณะเดียวกันด้วย กล่าวคือ อายุความฟ้องร้องเป็นทั้งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอาญาในขณะเดียวกัน

⁹⁵ โทมน กัทธกริมย์. (2525). คำอธิบายกฎหมายอาญาฝรั่งเศส เอกสารประกอบคำบรรยายชั้นปริญญาโท.